

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Vilka möjligheter och vilken problematik skapar
informations- och kommunikationsteknik för
svenskämnet?
-ett pedagogperspektiv

Hanna Hjorth och Malin Magnusson

LAU390

Handledare: Göran Karlsson

Examinator: Ylva Hård af Segerstad

Rapportnummer: HT13-7810-04

Abstract

Examensarbete inom Lärarprogrammet LP01 15 hp

Titel: Vilka möjligheter och vilken problematik skapar IKT för svenskämnet? Ett pedagogperspektiv

Författare: Hanna Hjorth och Malin Magnusson

Termin och år: HT-13

Kursansvarig institution: Institutionen för sociologi och arbetsvetenskap

Handledare: Göran Karlsson

Examinator: Ylva Hård af Segerstad

Rapportnummer: HT13-7810-04

Nyckelord: IKT, digitala verktyg, läs- och skrivinlärning, språklig förmåga, social förmåga, informationsflöde, flippade klassrum, sociokulturellt perspektiv

Sammanfattning

Dagens samhälle blir allt mer digitaliserat och det svenska språket har fått nya uttrycksmedel i samband med detta. Att svara på ett sms, googla eller göra en statusuppdatering på diverse sociala medier är något som människor i de flesta åldrar på ett eller annat sätt kommer i kontakt med. Att studera vad pedagoger ser för möjligheter med informations- och kommunikationsteknik (IKT) i svenskundervisningen för tidiga åldrar men även gå in på problematiken kring detta är något som känns relevant i dagens lärarklimat. De frågeställningar som har ställts är:

- Vilka fördelar kan pedagogerna se med IKT-användningen i svenskundervisningen?
- Vad finns det för problematik med IKT-användning i svenskundervisningen enligt pedagogerna?
- Hur upplever pedagogerna att IKT har förändrat deras arbetssätt?
- Hur tror pedagogerna att IKT kommer forma framtidens svenskundervisning?

Detta är en kvalitativ studie som genomfördes med hjälp av samtalsintervjuer. Urvalsgruppen består av pedagoger som arbetar aktivt med IKT i sin undervisning vars intervjuer vi spelade in med en ljudupptagningsapplikation. Pedagogerna som deltog i undersökningen hade en gemensam uppfattning om att IKT gynnar undervisningen inom svenskämnet. Digitala verktyg underlättade pedagogerna och elevernas arbete, samt öppnade upp en variation av arbetssätt, vilket kan förbättra det individuella lärandet. Något som betonades var vikten av att ha ett syfte med sin undervisning, men även att fokus mer måste falla på de källkritiska aspekterna av lärandet än innan.

IKT är idag en stor del av dagens kultur, att vara medveten om vilka fördelar som kan finnas, men även den problematik som kan uppstå är grundläggande för dagens läraryrke. Denna undersökning har påvisat att skolan har genomgått en förändring när det kommer förhållningssättet kring IKT, att inte följa med i utvecklingen kan göra mer skada än nytta. De traditionella undervisningsmomenten ska integreras med de digitala verktygen för att kunna ge eleverna möjlighet till lärande som de har rätt till.

Förord

Arbetet har genomförts av två personer, detta har skett både genom fysiska möten och via Skype. Under arbetet så har det varit värdefullt att fortlöpande tillsammans kunna diskutera de olika delarna som behandlats i den här uppsatsen. Vi har därför genomgående arbetat tillsammans med datainsamling, intervjuer och bearbetning, vilket har delats upp likvärdigt. Båda kan svara för hela uppsatsen och dess innehåll.

Under arbetets gång har vi fått feedback av vår handledare Göran Karlsson, vilket vi är tacksamma för. Vi vill även rikta ett stort tack till de pedagoger som har låtit oss ta del av deras arbete och åsikter.

Hanna Hjorth och Malin Magnusson
Göteborg, januari 2014

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
2. Syfte och problemformulering	3
3. Forskningsbakgrund	4
3.1 IKT ur ett historiskt skolperspektiv	4
3.2 Möjligheter med IKT	4
3.3 Problematik med IKT.....	6
3.4 Styrdokumenten som berör IKT-användning i skolan.....	7
3.5 Arbetsmodeller för olika IKT-metoder	7
4. Teoretisk anknytning	9
4.1 Sociokulturellt perspektiv	9
5. Metod och material	10
5.1 Genomförande	10
5.2 Validitet och reliabilitet	11
5.3 Etiska överväganden	12
6. Resultatredovisning	13
6.1 Vilka fördelar kan pedagogerna se med IKT-användningen i svenskundervisningen?.....	13
6.1.1 Sammanfattning av resultatdel 1	15
6.2 Vad finns det för problematik med IKT-användning i svenskundervisningen enligt pedagogerna?.....	15
6.2.1 Sammanfattning av resultatdel 2	17
6.3 Hur upplever pedagogerna att IKT har förändrat deras arbetssätt?.....	17
6.3.1 Sammanfattning av resultatdel 3	18
6.4 Hur tror pedagogerna att IKT kommer forma framtidens svenskundervisning?.....	18
6.4.1 Sammanfattning av resultatdel 4	20
6.5 Sammanfattning av resultat.....	20
7. Diskussion	22
7.1 Vilka fördelar kan pedagogerna se med IKT-användningen i svenskundervisningen?.....	22
7.2 Vad finns det för problematik med IKT-användning i svenskundervisningen enligt pedagogerna?.....	25
7.3 Hur upplever pedagogerna att IKT har förändrat deras arbetssätt?.....	28
7.4 Hur tror pedagogerna att IKT kommer forma framtidens svenskundervisning?.....	29
7.5 IKT och det sociokulturella perspektivet.....	31
8. Slutsatser	33
9. Referenslitteratur	35
Bilaga 1	37
Bilaga 2	39

1. Inledning

I dagens samhälle tar de digitala verktygen allt större plats och det är lättare än någonsin att ta del av information samt kommunicera med hjälp av digitala verktyg. Den utveckling som sker i samhället borde även skolan följa. Med det här arbetet vill vi undersöka vilka möjligheter som IKT kan öppna upp när det kommer till svenskundervisningen, men även vilken problematik det kan innebära. Med tanke på det ständiga informationsflödet, både privat och i skolvärlden, så är det viktigare än någonsin att göra eleverna medvetna om de källkritiska aspekterna man måste förhålla sig till. Som det ser ut nu så krävs det av pedagogerna att de guidar eleverna genom det informationsflöde som de stöter på.

Idéen till detta arbete kom från en iakttagelse hos båda författarna då vi har uppmärksammat en ökad digitalisering i skolan. Vi har mött både förespråkare och kritiker och ville själva ta reda på med hjälp av en empirisk studie vilka möjligheter IKT faktiskt kan ge. Att intervjua pedagoger som är erfarna inom ämnet var något som vi ansåg vara viktigt då man bör bilda sin uppfattning genom erfarenheter snarare än fördomar. Eftersom båda författarna har läst Svenska för tidigare åldrar (fotnot: program som inriktar sig på ämnet svenska med behörighet från förskoleklass upp till årskurs sex) som inriktning ville vi avgränsa undersökningen till att utgå från svenskämnet. Vi anser att IKT och språkundervisning går hand i hand. Det faktum att IKT står för informations- och kommunikationsteknik och språkets främsta uppgift är kommunikation. Enligt oss kan de världar som IKT kan öppna upp berika det svenska språket. Men detta menar vi att de digitala världarna som finns tillgängliga för alla i samhället idag kräver ett nytt sätt att uttrycka sig på. I "Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011" (2011) beskrivs det i det centrala innehållet för svenskämnet att eleverna ska kunna få möjligheten att utveckla lässtrategier för att förstå och tolka texter från olika medier (s. 224), där IKT utgör en av de olika språkliga variationerna som man måste ta hänsyn till.

Eftersom digitala verktyg är något som används kontinuerligt i dagens skola så ska IKT-användandet räknas som en självklarhet. Enligt LGR11 (2011) så ska eleverna få möjlighet att använda sig av olika sätt att arbeta på (s. 15). De digitala verktygen är en del av de olika arbetssätt som styrdokumentet nämner. Det kan uppstå problematik med IKT-användandet och därför är det viktigt att man reflekterar över vilka arbetssätt som ska användas för att kunskapsinhämtningen ska bli så bra som möjligt.

Under övergripande mål och riktlinjer i vår aktuella läroplan står det tydligt att skolan ska arbeta för att alla elever ska kunna använda "modern teknik som ett verktyg för kunskapssökande, kommunikation, skapande och lärande" (Skolverket, 2011, s.14). Faktum är alltså att styrdokumentet står bakom användandet av digitala verktyg vilket innebär att skolan självklart ska arbeta för detta. Man kan fortsätta läsa under kursplanen i svenska att "Genom undervisningen ska eleverna ges möjlighet att utveckla kunskaper om hur man formulerar egna åsikter och tankar i olika slags texter och genom skilda medier" (Skolverket, 2011, s. 222). Vidare finns det flera aspekter kring IKT när det kommer till användandet av digitala verktyg i styrdokumentet, vilket får oss att förstå vikten av det här nya arbetssättet. Men vilka krav ställer det på skolan?

Skolverket (2011) beskriver att eleverna ska få möjlighet att utveckla ett rikt och varierat språk, vilket är betydelsefullt för att kunna förstå och verka i ett samhälle där kulturer och språk möts (s. 222), där digitala verktyg kan bidra till att öppna upp språkundervisningen. Dagens elever ser inte digitala verktyg som något främmande, det är vanligtvis ett dagligt

inslag i deras liv. IKT ska därför ses som ett självklart verktyg istället för något som är annorlunda än de traditionella verktygen. Den här undersökningen är till för att få en bild av hur olika pedagogers förhållningssätt till IKT ser ut. Svensson (2008) beskriver hur IKT inte endast utgör ett betydelsefullt verktyg utan de tar en allt större plats i vårt liv och i vår kultur (s. 9). Genom att ta del av olika pedagogers synsätt skapar vi oss en bild av vad det innebär att arbeta aktivt med IKT i undervisning.

Arbetet är uppdelat i sju olika kapitel som följer de problemformuleringar som är uppskrivna under syftet (se kapitel 2). Med hjälp av problemformuleringarna och våra intervjuer så kommer vi i slutsatsen besvara syftet utifrån de ramverk som vi har satt upp för den här undersökningen. Dessa ramverk består av forskningsbakgrund och teoriansknytning som tillsammans med resultatredovisningen diskuteras och analyseras för att besvara syftet.

2. Syfte och problemformulering

Vårt syfte är att studera vad pedagoger ser för möjligheter med IKT i svenskundervisningen för tidiga åldrar, men även vilken problematik det kan innebära.

Undersökningen har delats upp i fyra problemformuleringar, vilket används för att förtydliga de resonemang som undersökningen utgår ifrån och att kunna besvara och problematisera syftet.

- Vilka fördelar kan pedagogerna se med IKT-användningen i svenskundervisningen?
- Vad finns det för problematik med IKT-användning i svenskundervisningen enligt pedagogerna?
- Hur upplever pedagogerna att IKT har förändrat deras arbetssätt?
- Hur tror pedagogerna att IKT kommer forma framtidens svenskundervisning?

3. Forskningsbakgrund

Forskningsbakgrunden är uppdelad i fem olika delar: IKT ur ett historiskt perspektiv, möjligheter med IKT, problematik med IKT, styrdokumentet för IKT och en beskrivning av olika arbetsmodeller som kommer nämnas senare i arbetet. Det här upplägget syftar till att förenkla läsningen och möjligheten att följa den röda tråden i undersökningen. De referenser som forskningsbakgrunden lyfter fram kommer senare vävas in i diskussionsdelen, vilket kommer tydliggöra och stärka våra resonemang.

3.1 IKT ur ett historiskt skolperspektiv

Teknikdelegationen (2010) diskuterar hur skolans tradition av att genomföra kunskapsuppdraget har utmanats och förändrats på senare år på grund av den digitala utvecklingen i samhället. Från att pedagogerna muntligt förmedlade de kunskaper som eleverna förväntades inneha, utvecklades skolan till en verksamhet där eleven nu får en allt större roll i sin egen läroprocess. Skolan blir alltmer kommunikativ där den som lär förväntas vara aktivt medskapande. Kommunikationen mellan elev och lärare fyller en nödvändig funktion i läroprocesserna genom att läraren ger olika perspektiv på världen och hur den ser ut. Eftersom att IKT-användningen ökar både i samhället och i skolan så ökar den informationskälla som eleverna har möjlighet att använda sig av. Digitala verktyg som redskap möjliggör nya former av lärande, det handlar inte längre om att överföra kunskaper i läroprocesserna utan att skapa miljöer där aktiv kunskap ligger i fokus (s.15).

Något som vi tycker är intressant är att se om våra tidigare läroplaner, Lgr80 (1980) och Lpo94 (1994), skriver något om användandet av digitala verktyg i undervisningen. Lgr80 skriver under rubriken "mål och riktlinjer", att samhället tillhandahåller flera olika informationskällor så som böcker, tidskrifter, etermedier o.s.v. I skolan ska man kritiskt granska dessa för att kunna ta tillvara på de kunskaper som dessa källor kan ge. Vidare kan man läsa att det bör finnas ett intresse hos eleverna när det kommer till skrivträning och att elevens språkliga förmåga utvecklas genom ett samspel med andra människor (Skolverket, 1980, ss. 33, 53). I Lpo94 står det att skolan ska se till att varje elev efter genomgången grundskola ska ha tillägnat sig kunskaper kring det svenska språket där det ingår att de kan lyssna, läsa och uttrycka sina tankar i tal och skrift. Dessutom ska eleverna också ha kunskap i hur man använder sig av informationsteknik (Skolverket, 1994, s.10).

3.2 Möjligheter med IKT

I Skolverkets rapport "Digitala Lärresurser" kan man läsa att man genom digitala läromedel lättare kan anpassa undervisningen till varje elevs individuella behov. Dessutom kan undervisningen varieras och därmed gynnar det elevernas olika lärstilar. Det här leder till att pedagogen enklare kan ge formativ bedömning¹ och återkoppling till elevernas arbeten. Tack vare att man kan kombinera bild, ljud och text i digitala läromedel gynnar det lärandet på ett positivt sätt (Skolverket, 2007, s. 23-f). Hanö (1998) håller med om att digitala verktyg ger läraren möjligheter till att individualisera undervisningen efter varje enskild elevs särskilda behov. Vissa programvaror ger möjlighet att skapa variation på övningar som behandlar samma ämne, vilket kan ge eleven fortsatt motivation. I flera ordbehandlingsprogram kan man också ändra storlek och färg på text till det som passar eleven bäst. Vidare kan eleven få

¹ En fortlöpande bedömningsprocess där läraren genom sin bedömning anpassar undervisningen till elevens behov. Motsatsen till summativ bedömning.

stöd av ljud genom att lyssna på texten som datorn diktar (s. 107-f). Det finns flera positiva synpunkter på varför man ska använda sig av digitala verktyg. Några är att användandet kan bidra till en varierad undervisning, man kan lättare använda sig av aktuellt material, hitta texter, skrivandet uppmuntras och underlättas samt att arbetet överlag förenklas. Dessutom är en digital kompetens något som är viktigt i dagens och framtidens samhälle (Pedersen, 2000, s.22). Jämterud (2010) diskuterar i sin bok "Digital kompetens i undervisningen" om vad digital kompetens innebär och hur viktig denna kompetens är idag. EU har listat digital kompetens som en av deras åtta nyckelkompetenser. Dessa åtta kompetenser är viktiga för samhället då de öppnar upp för personlig utveckling, livslångt lärande, aktivt medborgarskap och social integration. Digital kompetens kan sammanfattas med tre ord: kunskap, färdighet och attityd. Man behöver kunskap om hur de digitala verktygen fungerar och vilka möjligheter/problematik de kan innebära för samhället. Vidare behöver man färdighet i att kunna söka information samt värdera och använda informationen. Slutligen behöver man en reflekterande och kritisk attityd till användandet av digitala verktyg (s. 8-f).

Svedner (2010) är inne på samma spår och menar att digital kompetens bland lärare är viktig, särskilt när man tänker på att IKT används mer i undervisningen idag. Om man har kunskap hur man får tag i och använder sig av nya digitala verktyg kan man komma långt i det pedagogiska arbetet. Användning av IKT i språkundervisning kan gynna lärandet. Det blir lättare att kommunicera och genom att ha kontakt med andra elever kan man få bättre förståelse för andra kulturer. Att eleverna får känslan av att skapa material för en större publik ger dem motivation (s. 24-ff). Alexandersson et al. (2001) behandlar vad som händer när man inför IKT i elevernas miljö. De tar upp olika aspekter av mötet med digitala verktyg och vad det kan innebära för eleven samt vad man som pedagog ska tänka på för att kunna stödja eleven under den här processen. Fortsättningsvis diskuterar Alexandersson et al (2001) aspekterna kring elevernas sociala samspel, det lustfyllda lärandet och hur elevens möte med IKT påverkas av pedagogens hållning och dess sociala och kulturella erfarenheter. Teknikdelegationen (2010) beskriver hur barn och ungdomar i dagens samhälle är alltmer uppkopplade och använder sig av olika medier som till exempel tv/datorspel, internet, smartphones och surfplattor. Genom att möta eleverna på deras spelplan så relaterar man till elevernas egna intressen. Vidare har de tagit fram forskning som visar hur elevens motivation ökar vilket leder till ett ökat engagemang och en ökad uppmärksamhet under lektionerna vilket främjar lärandet. IKT kan även främja elevens förmåga att arbeta självständigt och göra så att eleven tar större ansvar för sin egen läroprocess (s. 19). Detta menar även Nesbit et al. (2008) då de beskriver hur forskning visar att ökningen av digitala verktyg i samhället även bidrar till en ökning av det självstyrda lärandet² (s. 174). Teknikdelegationen (2010) menar att ha digital kompetens och ta till sig det ökade flödet av information på rätt sätt är något som krävs för att IKT ska bli en tillgång i lärandet. Pedagogen behöver veta vad syftet med sin undervisning är och om tekniken kan bidra till att uppfylla det syftet. På det sättet kan digitala verktyg vara ett bra komplement till undervisningen. När man har tillgång till en snabb kommunikation genom internet så öppnas dörrar i klassrummet. Eleverna kan på så sätt dela sina tankar och kunskap med elever på andra skolor i olika delar av världen, vilket ger dem motivation och engagemang. Dessutom uppmuntras samarbete när eleverna arbetar med digitala verktyg eftersom eleverna kan pröva och diskutera tillsammans på ett prestigelöst vis istället för att behöva konkurrera (Lorentzson et al, 2004, s. 4-ff). Nesbit et al. (2008) understryker hur viktigt det är att kunna behandla information på rätt sätt så att man kan omvandla den till kunskap, författarna menar även att den kunskapen är mer värdefull än att kunna hantera ett specifikt digitalt verktyg (s. 192).

² Det självstyrda lärandet är enligt Nesbit et al. (2008) det lärande som styrs av metakognition, strategiska åtgärder (planering, uppföljning och utvärdering av personliga framsteg) och motivation att lära (s. 174).

Trageton (2005) är positiv till användandet av digitala verktyg bland elever och menar att eleverna kan lära sig mer och snabbare när man använder datorn som en skrivmaskin, i jämförelse med att enbart använda den traditionella pennan. Att skriva för hand kan vara svårt för de yngre barnen men genom att använda datorn kan de lättare formulera sina egna tankar och meningar vilket gör eleven till producenter av sitt eget lärande. Med hjälp av datorn kan vi göra om den traditionella läs- och skrivinläringen till skriv- och läslärande. Eleven lär sig på så sätt läsa genom sitt eget skrivna material. När man med hjälp av ett digitalt verktyg använder man dessutom båda händerna, till skillnad från vid handskrivning, vilket leder till att informationen går från fingrarna upp till både vänster och höger hjärnhalva (s. 9-ff). När man tidigt börjar med att använda IKT i svenskundervisningen, där eleven får skriva via ett digitalt verktyg, blir inte de motoriska problemen aktuella utan läraren kan istället fokusera på att stärka elevens eget skrivande. Man kan lättare ge eleven formativ bedömning där läraren ger respons på texten och eleven kan göra nya utkast (Trageton, 2005, s. 114-ff). Att digitala verktyg skapar möjligheter för formativt lärande är något som Loveless et al. (2001) också diskuterar och menar att en av många fördelar som många brukar märka med användandet av digitala verktyg är hur enkelt man kan revidera och redigera sina texter. Liknande gäller det även när man jämför med producerandet av digitala bilder och när man målar en bild med pensel. Författarna menar att traditionella pedagogiska metoder har ett större fokus på det slutgiltiga arbetet av exempelvis en text, bild eller video. Däremot öppnar digitala verktyg upp för ett formativt lärande, där eleven har chans att redigera för att förbättra sitt arbete (s.74-f).

3.3 Problematik med IKT

Det finns flera punkter som beskriver problematiken med digitala verktyg inom undervisningen, vilket Svensson (2008) diskuterar i sin bok "Språkutbildning i en digital värld". Först och främst har det varit väldigt svårt att påvisa bättre resultat med IKT i undervisningen än vad ett arbete med traditionella metoder skulle ge. En annan svårighet är när tekniken får större fokus än själva pedagogiken. Man använder inte tekniken på rätt sätt eller helt enkelt inte alls. Det leder till stora kostnader för skolan som inte når upp till de pedagogiska vinster som tekniken bör ge. IKT kan aldrig lösa grundläggande problem och ska inte användas som ett skydd för att slippa ta itu med dessa (s. 42-ff). Från att ha uppmärksammat den kritik mot IKT som finns idag kan det vara intressant att titta på kritik som förr har riktats mot IKT-användning i skolan. Förr ansåg man att svenskläraren inte hade tillräcklig utbildning inför arbetet med IKT. Eftersom svenskan är ett modersmålsämne menade många att IKT användningen tog för stor plats och splittrade ämnet när fokus egentligen skulle ligga på språk och litteratur (Svedner, 2010, s. 80).

Pedersen (2000) menar att en tro på att digitala verktyg kan förändra skolan på egen hand inte kommer utveckla undervisningen. Istället är det viktigt att läraren har en passande undervisningsstil och en god pedagogisk grundsyn för att en positiv lärandemiljö ska kunna uppstå (s. 16). Lorentzson et al. (2004) är inne på samma spår och betonar att frågan kring hur lärande främjas bleknas när man fokuserar enbart på tekniken. Det här blir ett problem med användandet av IT i skolan. En fara när elever söker efter information via IT är att man som lärare tror att eleverna kan hantera det här arbetet på egen hand. Bara för att tekniken ger en snabb tillgång till flera informationskällor så betyder inte det att eleverna naturligt har förmågan att hitta, ta till sig och granska denna information. Man behöver tillsammans diskutera kring vad begreppet kunskap innebär, hur man hittar information och hur informationen ska användas. Ett vanligt missförstånd har visat sig vara att läraren uppfattar

elevernas samtal med varandra, och att de verkar vara aktiva och koncentrerade när de arbetar med digitala verktyg som en god lärandemiljö. Det läraren inte ser när eleverna lämnas ensamma med tekniken är huruvida deras förmåga att använda verktygen utvecklas. Det är därför viktigt att läraren alltid finns till hands som en vägledare (s. 8-ff). Bonamie et al. (2004) beskriver också hur viktigt det är att läraren finns där för eleven inför användandet av digitala verktyg, för att eleverna ska kunna utveckla den läs- och skrivkunnigheten som krävs för att framgångsrikt kunna ta tillvara på den kunskap som IKT kan bidra till (s. 95). Men författarna menar vidare att om man som lärare ska kunna vägleda elevernas IKT-användande krävs det att man reflekterar över de förutsättningar som IKT ger utbildningen, inte bara de användningsområden som finns (s. 109).

Intressant nog så kan man koppla föregående stycke med vad en rapport av Dataprogramgruppen från år 1988 skriver. Författarna menar att datorn bör användas mer i skolan som ett hjälpmedel. Dock ska användningsområdet antingen gälla som ett verktyg för att underlätta arbetet eller som en informationskälla, men datorn får inte ses som en ersättning för läraren (Dataprogramgruppen, 1988, s. 38). Att använda digitala verktyg för att finna information skriver även en rapport från Skolverket (2007) om. Författarna har genomfört en undersökning som behandlar IT-användning och IT-kompetens i skolan. Där har man kommit fram till att elevers IT-användning består till en stor del av att söka information på nätet för att få forskningsunderlag. De beskriver också hur krånglande IT-utrustning och bristande stöd för användning av IT i undervisningen begränsar lärarens användningsområde när det kommer till IKT. Undersökningen visade också att eleverna själva upplevde att de är mindre bra på att källkritiskt granska information, vilket författarna menar är något negativt då de anser att den källkritiska förmågan är en förutsättning för att kunna använda sig av IKT på ett säkert sätt (Skolverket, 2013, s. 7-ff). Svedner (2010) menar också att kunna läsa information kritiskt och omvandla den till kunskap är något som är viktigt för elevens inläring. På grund av att informationen i dagens samhälle blir mer och mer lättillgänglig kan skapa en svårighet att kunna urskilja hur man ska förhålla sig till den information man har samlat på sig (s. 79).

3.4 Styrdokumenten som berör IKT-användning i skolan

I den aktuella läroplanen under övergripande mål och riktlinjer kan man läsa att skolans ansvar är att varje elev som går ut grundskolan ska kunna använda modern teknik för att kunna söka efter information, kommunicera, skapa och lära. Dessutom är lärarens uppgift att presentera nya arbetssätt och arbetsformer för sina elever (Skolverket, 2011, s.14-f). Vidare står det i kursplanen för ämnet svenska att undervisningen ska syfta till att eleverna får möjlighet att utveckla språkliga kunskaper i olika slags texter och skilda medier (Skolverket, 2011, s. 222). Under årskurs 1-3 ska undervisningen bidra till att varje elev utvecklar både sin handstil men även kunskap om hur man skriver på dator (Skolverket, 2011, s. 223). När man sedan kommer upp till årskurs 4-6 ska varje elev dessutom utveckla sin kunskap i muntliga presentationer med hjälp av bland annat digitala medier och få tillgång till texter som kombinerar ord, bild och ljud vilket webbtexter och interaktiva texter kan ge. Vidare är ett annat centralt innehåll under mellanstadiet att man ska utveckla ett källkritiskt förhållningssätt (Skolverket, 2011, s. 224-f).

3.5 Arbetsmodeller för olika IKT-metoder

– ”På riktigt”

“På riktigt” är en digital och pedagogisk produktion av LinEducation där lärarna kan skapa lärcirklar som en grund för sina lektioner. En lärcirkel är ett digitalt material för lärande där

pedagogerna bygger olika cirklar med uppgifter kring ett arbetsområde som eleverna kan följa via sina digitala verktyg. "På riktigt" vilar på fem byggstenar vilka är orientering, experiment, samarbete, lust och verklighet. Orientering kan innefatta filmer som lärarna har gjort, youtube-klipp eller länkar till olika webbsidor som eleverna kan ta del av. Då det är viktigt att man ska känna att man får göra fel och göra om så är experiment en viktig del i lärcirkeln. Dessutom ska uppgifterna i lärcirkeln låta eleverna känna att det de gör är viktigt och något som berör deras verklighet, vilket också är en av de fem byggstenarna. Samarbete är en punkt som ska vara grund till arbetet med lärcirkeln där eleverna ska kunna få och ge feedback till klasskompisar. Den sista byggstenen är lust som ska genomsyra all undervisning och skapande kring lärcirkeln. Allt material ska öppna upp för formativ bedömning och det är enkelt att koppla sin lärcirkel till styrdokumentet (LinEducation, 2013).

– *Blended learning*

Kortfattat kan man beskriva blended learning som en blandning av traditionell inläring och undervisning med hjälp av digitala verktyg. Hur den här variationen är uppdelad är olika, det viktigaste är att undervisningen har en blandning av fysisk och traditionell undervisning med en datorstödd undervisning. Flippade klassrum, som blir ett alltmer vanligt arbetssätt, är en sorts blended learning (Itslearning, 2012). Bonk et al. (2006) definierar begreppet som ett varierat lärande, där man kombinerar fysiska instruktioner med datormedierade instruktioner. Man kan se flera fördelar med att arbeta på det här sättet, genom att använda olika metoder kan man nå flera olika lärstilar, vilket gör det pedagogiska arbetet mer effektiviserat och det ger en ökad tillgång av kunskap. Denna typ av pedagogisk metod kan användas på många olika sätt, både inom grundskolan och på universitets-utbildning (s.5-ff).

– *Flippade klassrum*

Det flippade klassrummet innebär att man som lärare låter eleverna få ta del av ett webbaserat material som till exempel en video eller liknande. På så sätt kan eleverna komma förberedda till den tänkta lektionen. Fördelar med det här arbetssättet är bland annat att eleverna är mer insatta i ämnet och därför kan lektionen istället ägnas åt mer djupgående diskussioner (Skolverket, 2013). Hela konseptet startade 2007 då de två lärarna Jonathan Bergman och Aaron Sams började spela in deras föreläsningar vilket studenterna som missat kunde titta på hemifrån i efterhand och detta arbetssätt började spridas. Därefter har flera lärare tagit till sig det flippade klassrummet, då man kan skapa lektioner som passar fler lärstilar och tiden kan disponeras på ett bättre sätt. En problematik kan vara att eleven inte har tillgång till internet, men man kan ofta lösa det genom att eleven kan se det digitala materialet på en dator i skolan efter att skoldagen är slut (Knewton, 2011).

4. Teoretisk anknytning

Det sociokulturella perspektivet anser vi passar in med användandet av digitala verktyg då det grundar sig i interaktioner mellan individer vilket de digitala verktygen kan hjälpa till med. Under diskussionsdelen kommer vi vidare att diskutera intervjupersonernas utsagor med våra egna resonemang utifrån det sociokulturella perspektivet.

4.1 Sociokulturellt perspektiv

Det sociokulturella perspektivet betonar att barn lär sig i ett socialt sammanhang där språk och kultur spelar en viktig roll. Om man som pedagog är medveten om hur och under vilka förutsättningar dessa sammanhang skapas, är det lättare att delta och skapa meningsfulla lärosituationer för barnen. Kunskap är inte bara något som är knutet till människornas kognitiva system utan kunskapen är en del av kulturen som växer fram genom mänskliga möten (Imsen, 2006, s. 50). Vidare ses kunskap som något som människan skapar genom erfarenheter och iakttagelser. Det människan har uppfattat som viktigt och vad man har prioriterat förr har påverkat vårt samhälle idag. När man är liten hjälper de vuxna till att förklara hur världen fungerar men man lär sig också genom olika redskap som exempelvis telefon, dator och TV. Dessa redskap är skapade av människan och därför lever tidigare generationers kunskaper vidare i dem. Beroende på hur vi nyttjar dessa redskap kommer det att påverka vad eleven lär från dem och på vilket sätt (Lorentzson et al., 2004, s. 17).

Alexandersson et al. (2001) beskriver hur man ur ett sociokulturellt perspektiv kan se digitala verktyg som ett medierande redskap för det mänskliga tänkandet. Författarna menar att lärande i sig inte utgör något problem eftersom människor inte kan undvika att lära då lärande är en del av all social aktivitet. Elevernas möte med IKT, kamrater och pedagog kan ses som ett deltagande i en social praktik där man genom kommunikation lär sig behärska att arbeta med digitala verktyg i en specifik skolmiljö (s. 17-f). Säljö (2006) skriver också om hur digitala verktyg ses som artefakter och hur de kan användas och påverkas i skolsammanhang. En artefakt är ett fysiskt redskap, vilket ofta nämns i den sociokulturella världen, som är tillverkat och används av människan (s.28). Dessa kan delas in i primära, sekundära och tertiära artefakter. Primära artefakter är redskap som kan underlätta och effektivisera vårt arbete, därmed kan det ses som en förlängning av den mänskliga kroppen. Det kan vara äldre redskap som en yxa eller hammare men även modern teknik som datorer, telefoner och surfplattor. Sekundära artefakter är istället redskap som hjälper oss i hur vi ska tänka och handla som t.ex. beskrivningar hur man ska montera ihop en möbel, instruktion hur man ska använda en ny telefon eller ett recept på hur man ska tillaga en måltid. Slutligen är de tertiära artefakterna redskap som har kommit att bli mer centrala nu än vad de var förr. Dessa artefakter handlar om hur man ska framställa, förstå och analysera världen. Det kan vara virtuella världar i datorn, vetenskapliga resonemang eller lärarnas försök i att införa nya pedagogiska arbetssätt i sitt klassrum. Tertiära artefakter har alla kopplingar till omvärlden men de ingriper inte i den som de primära artefakterna gör. Alla fysiska redskap kan vara flera av dessa tre typer av artefakter, därför är det viktigt att fråga sig hur redskapet används för att kunna bestämma vilken typ av artefakt det är. För att ge ett exempel så kan en karta vara en primär artefakt när man använder den till att hitta till en främmande plats men den kan även vara en sekundär artefakt när man använder den till att lära sig hur den fungerar i en skolsituation (s.96-ff).

5. Metod och material

Metoddelen syftar till att beskriva hur arbetet har formats, på vilket sätt och varför vi har valt vissa arbetssätt framför andra. Våra problemformuleringar är:

- Vilka fördelar kan pedagogerna se med IKT-användningen i svenskundervisningen?
- Vad finns det för problematik med IKT-användning i svenskundervisningen enligt pedagogerna?
- Hur upplever pedagogerna att IKT har förändrat deras arbetssätt?
- Hur tror pedagogerna att IKT kommer forma framtidens svenskundervisning?

För att besvara syftet har arbetet delats upp i fyra olika delar som baseras på ovanstående problemformuleringar. Forskningsbakgrunden, resultatdelen och diskussionen följer samma struktur för att man som läsare ska kunna följa med i texten. Kortare sammanfattningar av varje fråga i resultatredovisningen (se kaptiel bite me) finns för att hjälpa läsaren samt tydliggöra utsagorna från intervjupersonerna. Intervjupersonerna består, i denna undersökning, av sex utbildade och aktivt verksamma svensklärare.

Vår undersökning intar ett pedagogperspektiv där man aktivt använder sig av digitala verktyg i skolan. Vi valde att intervjua pedagoger som har använt IKT som ett återkommande inslag i sin undervisning. Vi ville att intervjupersonerna skulle vara utbildade svensklärare och ha minst tre års erfarenhet från skolvärlden. Detta på grund av att vi inte enbart ville ha det teoretiska perspektivet utan även lyssna till de som har använt det i praktiken.

Vi sökte kontakt via mail till rektorer på olika skolor i Göteborg med omnejd, som vi vet arbetar på en skola där pedagogerna använder sig integrerat av IKT i sin undervisning. Vi bad rektorerna om hjälp att fråga svensklärarna på skolan, om det fanns något intresse att bli intervjuade. Vår önskan var att pedagogerna skulle gå med på en samtalsintervju, men om tiden inte fanns så gick det bra med intervju genom mail också. Vi är medvetna om att vårt val att låta rektorerna på varje skola själva ta ansvaret för att få fram intervjupersoner kan bidra till att rektorn väljer ut lärare som förespråkar IKT framför de som är kritiska. Vi hade detta i åtanke under vår undersökningstid, men på grund av att vi inte själva kunde komma i kontakt med pedagogerna fick rektorerna sköta den delen åt oss. Skolorna vi besökte hade alla klasser från förskoleklass upp till årskurs sex och fanns i Lidköping, Mölndal och Göteborg. De sex pedagogerna som har deltagit i undersökningen har arbetat aktivt som svensklärare från tre år ända upp till 35 år. P1, P2, P3 och P6 använder sig aktivt av LinEducations³ metoder när det kommer till IKT-användningen i skolan. P4 arbetar som producentchef för LinEducation. LinEducation är ett företag som arbetar för att skolor ska använda sig mer av digitala verktyg på ett positivt sätt. Företaget fokuserar på tre delar: Verktyg, Innehåll och Pedagogik (VIP). Alla dessa tre delar behövs för att det ska bli en så bra lärandemiljö som möjligt.

5.1 Genomförande

För att få mer specifik information kring vad IKT ger undervisning i ämnet svenska, valde vi att utföra kvalitativa respondentundersökningar. I god tid innan tog vi kontakt med skolor (i kommunerna Lidköping, Göteborg och Mölndal) och bad om att få intervjua lärare som arbetade med svenskundervisning. Den metod som vi alltså använde oss av var samtalsintervjuer. Esaiasson (2012) påpekar att användandet av samtalsintervjuer kan komma

³ Ett företag som arbetar för att skolor ska använda sig mer av digitala verktyg på ett positivt sätt.

att ge oväntade svar till undersökningen som man kan få möjlighet att följa upp. Dessutom kan man synliggöra de frågeställningar man har, än om man jämför med frågeundersökningar som istället handlar om frekvens (s. 251-f). Under intervjuerna ställde en av oss frågorna (se bilaga 1) och lyssnade "översiktligt". Den andra lyssnade mer noggrant, tittade på kroppsspråk och förde anteckningar. Vi sammanställde resultatet för att skapa oss en bild av vad vår empiriska forskning säger om för- och nackdelarna med IKT i svenskundervisningen.

Vi valde att använda oss av samtalsintervjuer eftersom vi då hoppades att få en tydlig beskrivning av hur pedagogerna ser på vilka möjligheter IKT ger i deras undervisning. Esaiasson et al. (2012) menar att en god samtalsintervju kännetecknas av korta frågor men långa svar. Han beskriver hur man kan strukturera upp intervjun genom att utgå från en intervjuguide. Det är då viktigt att dels tänka på dess innehåll som ska anknyta till undersökningens frågeställning men även intervjuens form som ska ge ett flyt i samtalet. Vi gjorde en egen intervjuguide som vi delade upp i olika teman. Dessa tematiska frågor knöts samman med olika uppföljningsfrågor där man kan få fram mer innehållsrika svar (s. 264-f). Varje intervju spelade vi in med hjälp av en våra telefoner. Det gav oss möjligheten att lyssna igenom de svar vi fick efteråt för att återigen kunna reflektera över det som intervjupersonerna berättade. Esaiasson et al. (2012) rekommenderar att man använder sig av ljudupptagningsmaterial men att man bör tänka på om det blir ett hinder vid intervjun. Intervjun får heller inte överstiga maxtiden på 60 minuter och man bör tänka på att hålla de tidsramar man satt upp från början (s. 268). Vi valde platser för intervjuerna där de kunde genomföras i lugn och ro. Tiden kunde beräknas till max 25 minuter per pedagog. Vi transkriberade alla intervjuer genom att skriva ner allt som sades ordagrant. Det gjorde att vi lättare kunde analysera vårt material.

Resultatet av intervjuerna analyserades utifrån den modell som Esaiasson (2012) kallar "kvalitativ textanalys". Den går ut på att man tar ut det väsentliga innehållet genom en noggrann genomgång av undersökningens delar, helhet och den kontext den ingår i. Fördelarna med en kvalitativ textanalys är man med hjälp av den här metoden kan lyfta fram de delarna i som är viktigare än de andra. En annan fördel är att det eftersökta innehållet i undersökningen ligger dold och kan bara upptäckas om man intensivt läser av texten samtidigt som man reflekterar över vad man faktiskt läser (s. 210). Vi valde att använda oss av den här metoden för att klargöra de tankestrukturer som intervjupersonerna har samtidigt som vi ville lyfta fram och begripliggöra det väsentliga innehållet i undersökningen, enligt Esaiasson (2012) utför vi då en kvalitativ textanalys där vi systematiserar innehållet genom att klargöra tankestrukturen (s. 211).

5.2 Validitet och reliabilitet

Validitet och reliabilitet anger giltigheten i en studie samt att studiens resultat ska vara pålitligt. Esaiasson (2012) betonar vikten av att man jämför resultaten från två olika källor som använder samma mätinstrument (s. 64). Genom att vi alltid var två personer under intervjuerna som utfördes kunde vi efteråt jämföra våra uppfattningar och tolkningar för att eftersträva det som Esaiasson beskriver. På det här sättet kunde vi även komplettera varandras observationer så att vår undersökning och resultat skulle bli så reliabel som möjligt. Enligt Esaiasson (2012) så beror oftast en bristande reliabilitet på slump och slarvfel under datainsamlingen och efterföljande databearbetning (s. 63), vilket vi undvek till en stor mån, genom den noggrannhet som vi granskade intervjuerna med. För att även längre fram i undersökningen sträva efter en så stor validitet som möjligt hade vi Esaiassons (2012) punkter över hur man just uppnår validitet med sin undersökning, som guide. Esaiasson (2012)

beskriver bland annat att begreppet validitet definieras genom att man mäter det vi påstår att vi mäter (s. 57). För att få en så validerbar och reliabel undersökning och genomförande som möjligt hade vi dessa punkter i åtanke när vi lade upp arbetet utifrån problemformuleringarna.

För att stärka reliabiliteten och göra resultatet så pålitligt som möjligt spelade vi in våra intervjuer och transkriberade dessa ordagrant efter vad de olika pedagogerna sa. Under intervjuerna var vi medvetna över vår roll som intervjuledare och försökte att i mesta möjliga mån att inte ställa ledande frågor som kunde påverka resultatet. Esaiasson (2012) beskriver att det är viktigt att man som intervjuledare kan hålla isär på vilka svar som är spontana och vilka som har framkallats av mer styrda frågor (s. 266), vilket var något vi hade i åtanke när vi jämförde våra reflektioner efter varje intervju. Vårt slutgiltiga mål med undersökningen är inte att framställa ett material som är generaliserbart, då vår undersökning är alltför småskalig. Vårt mål är att belysa vilka möjligheter IKT kan skapa i svenskämnet men även undersöka vilken problematik det kan innebära utifrån de sex pedagogernas erfarenhet och uppfattningar.

5.3 Etiska överväganden

När det gäller intervjupersonernas integritet utgick vi ifrån Vetenskapsrådets regler och riktlinjer (2002). Det dokumentet tar upp fyra aspekter för att uppfylla de krav för integritet som en empirisk undersökning på högskolenivå kräver. Dessa är: informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet samt nyttjandekravet. De fyra olika kraven innebär att man ska informera intervjupersonen om forskningsinnehållet och att man ska ha rätt till att svara anonymt på frågorna. Det är viktigt att intervjupersonen även samtycker till medverkan i undersökningen och att vederbörande är införstådd i hur materialet kommer att användas (s. 6-ff). Vi använde oss bland annat av en medgivandeblankett (se bilaga 2) som intervjupersonerna fick ta del av och signera.

Vi har avidentifierat pedagogerna och kallar dem för pedagog 1, pedagog 2 och så vidare. I texten förkortas detta till P1, P2 och så vidare.

6. Resultatredovisning

Vi har valt att dela in vårt resultat efter våra problemformuleringar som var:

- Vilka fördelar kan pedagogerna se med IKT-användningen i svenskundervisningen?
- Vad finns det för problematik med IKT-användning i svenskundervisningen enligt pedagogerna?
- Hur upplever pedagogerna att IKT har förändrat deras arbetssätt?
- Hur tror pedagogerna att IKT kommer forma framtidens svenskundervisning?

Utifrån dessa kommer pedagogernas utsagor för varje problemformulering redovisas ingående, men för att förenkla läsningen finns det en sammanfattning av de mer essentiella åsikterna som pedagogerna uttryckte efter varje fråga.

6.1 Vilka fördelar kan pedagogerna se med IKT-användningen i svenskundervisningen?

Pedagog 1

De fördelar P1 främst kunde se var att eleverna kommer igång med skrivandet och läsandet snabbare, särskilt de elever som har svårt att komma igång. Detta berodde, enligt P1, på att man väcker en lust vilket motiverar dem att komma igång snabbare än vad de gjorde förr. Eftersom P1 arbetar i en förstaklass så befinner sig eleverna precis i starten av sin läs- och skrivprocess. P1 ansåg att IKT lämpar sig utmärkt i bokstavsarbetet. P1 menade att när eleverna startar sitt arbete med just bokstävers uppbyggnad så har hon märkt att detta kan vara en ångestfylld process hos eleverna. Om de då får använda sig av ordbehandlingsprogram på sina surfplattor så kan de få ihop en liten text även om de bara vet hur bokstäverna låter. Detta har P1 märkt varit en enorm fördel för just det lustfyllda lärandet och arbetet med elevernas självförtroende samt självkänsla.

IKT gav möjligheter till variation i pedagogernas arbete och minskat förarbete eftersom kopiering och hämtning av material redan finns i surfplattan. P1 upplevde att man kan hitta det mesta i surfplattorna som utvecklar språkinläringen inom svenskämnet, speciellt för de yngre åldrarna.

P1 var övertygad om att IKT kan hjälpa läs- och skrivinläringen hos eleverna. P1 menade att alla de digitala verktyg som är kopplade till program där man kan se hur ord ska stavas och där man får hjälp med skrivandet är något som gynnar elevernas kunskapsutveckling. Det finns många program där eleverna lätt kan skapa texter och få hjälp med att både lära sig att läsa och skriva. Den variation på program som finns är något som gör att man kan individualisera arbetet med de digitala hjälpmedlen på ett bra sätt. P1 anser att den möjlighet till redigering av texter som ett skrivprogram skapar gör att det blir lätt och smidigt för både eleven och pedagogen. Att eleven inte behöver suddas i sin text för att ändra där det är fel är något som hon anser ger eleverna mer uppmuntring att producera texter. För pedagogen är det enklare att under skrivprocessens gång ge den feedback i form av formativ bedömning som eleverna behöver för att det ska gynna deras kunskapsutveckling. P1 avslutar med att konstatera att det inte bara är positivt för elevernas utveckling utan även för henne som pedagog.

Pedagog 2

En fördel P2 kunde se var att eleverna kan använda sig av talsyntes på ett enkelt sätt, eftersom de då kan träna och utveckla sin skriv- och läsförmåga. Skrivning med hjälp av en surfplatta bidrar till att eleverna lätt kan skriva samt redigera sina texter utan att de behöver suddas. Designen av texten blir snygg vilket ger eleverna självförtroende. P2 menade att elever som har motoriska svårigheter får det lättare genom skrivandet på surfplattor eller datorer. Dessutom kan eleverna dela sina texter med andra elever, både i sin egen skola men även på andra skolor. P2 beskrev hur hon ibland brukade filma elevernas muntliga framföranden. Hon ansåg att om man får titta på sitt framförande i efterhand så kan eleverna mer konkret upptäcka vad som ska utvecklas och vad som var positivt. När man tittar på vad som är positivt ur ett läsinlärningsperspektiv så ansåg P2 att det är ganska svårslaget att läsa en riktig bok jämfört med en e-bok. Med hjälp av elevernas surfplattor kan de dock låna e-böcker från biblioteket vilket gör att tillgängligheten ökar för alla.

Pedagog 3

En fördel med att använda sig av IKT i svenskundervisningen, enligt P3, var att de svaga eleverna lättare kan visa vad de kan. Att skriva olika texter på sin surfplatta var något som P3 ansåg var väldigt positivt och det här kände hon att eleverna höll med om. Eleverna får bättre självförtroende när det kan rätta sig själva och varandra. Genom e-post kan hon ha en konversation med sina elever kring undervisningen och på så sätt kan P3 lätt ge formativ bedömning utan att egentligen behöva rätta så mycket. P3 arbetar även en del med flippade klassrum, vilket hon såg som något positivt eftersom eleverna kommer förberedda till lektionen. Detta arbetssätt gynnar även dem som är sjuka eller frånvarande eftersom de kan se filmer från lektionen hemifrån menade P3.

Pedagog 4

De fördelar som P4 kunde se var de möjligheter till individualisering som IKT kan ge när det kommer till olika sätt att ta till sig information. Han menade att det inte längre behöver handla om hur väl man uppfattar en text i en bok utan att man kan förstärka sitt lärande med andra uttrycksmedel, till exempel ljud och bild. De olika uttrycksmedel som numera finns öppnar upp elevers möjligheter att uppvisa sin fulla potential. Vidare betonade P4 att blended learning är det arbetssätt att sträva efter när det kommer till all slags undervisning.

Pedagog 5

P5 ansåg att en fördel med att använda IKT i svenskundervisningen var att eleverna kan upptäcka fel i sina egna texter. Hon menade att de ordbehandlingsprogram som finns även öppnar upp för diskussion kring hur ord eller förkortningar stavas, då datorn inte alltid har rätt. När eleverna tidigt får börja skriva på datorn kan de även se att den alltid skriver från vänster till höger. P5 påstod att en elev som inte använder sig av ett digitalt verktyg och enbart skriver för hand får lättare att istället skriva från höger till vänster.

Pedagog 6

P6 svarade att IKT speciellt visat sig vara positivt för elever som har svårt att komma igång med läsning och skrivning. Hon har noterat att när dessa elever får använda sig av surfplattor så försvinner lättare det motstånd som kan uppstå. P6 ansåg också att den första läs- och skrivinlärningen gynnas speciellt av IKT-användning då eleverna kan använda sig av

talsyntes när de skriver. Eleverna kan då upptäcka själva vad som saknas, och samtidigt träna på alfabetet samt skriva sig till läsning.

P6 ansåg även att det är bra för elevers fantasiutveckling då man med hjälp av surfplattor kan använda sig av bilder som redan finns i vissa skriv-applikationer, men även ta egna bilder som de kan producera texter utifrån. Dessutom väcker detta ett lustfyllt lärande hos eleverna vilket P6 menade gör att eleverna producerar mer text nu än innan.

En annan fördel som P6 tog upp var surfplattan som verktyg när det kommer till läsinläring. Det hon brukade göra var att spela in eleverna medan de läser upp sina läsläxor för sina kamrater så att eleven kan gå tillbaka och reflektera över sin egen insats. P6 upplevde att detta ger läsläxan ett tydligare syfte vilket gör eleverna mer motiverade och kunskaperna bli lättare att ta till sig. Något som hon har upptäckt är att ett mer vardagligt bruk av digitala verktyg medför att användandet av surfplattor blir mer avdramatiserat. I och med den vardagliga användningen integreras IKT naturligt i elevernas dagliga rutin och ses lika självklart som penna och papper.

En annan fördel som P6 nämnde behandlar lärarnas roll i klassrummet. De behöver inte längre lära ut all sakfakta utan istället fokuserar man på att lära ut var man kan hitta, hur man ska hitta och hur man ska söka rätt på svaret på frågan. Ännu mer måste man göra eleverna medvetna om hur man ska tolka det man hittar och hur man granskar informationsflödet kritiskt, menade P6.

6.1.1 Sammanfattning av resultatdel 1

En fördel med användandet av digitala verktyg som delades av de flesta pedagogerna var att elever får det lättare att komma igång med läsning och skrivning, men även att eleverna lättare kan visa vad de kan. Genom olika program där man kan använda sig av talsyntes och träna på att få skriva olika texter med hjälp av ett digitalt verktyg är särskilt positivt för de elever som har språkliga svårigheter. Dessutom kan eleverna enkelt dela sina texter med andra samtidigt som de har möjligheten att rätta sig själva. Några av pedagogerna hade märkt att eleverna får bättre självförtroende när de kan producera sitt eget material. Två av pedagogerna berättade hur digitala verktyg öppnar upp för formativ bedömning, där de på ett enkelt sätt kan ge eleverna feedback under arbetets gång. Flera av pedagogerna ansåg att användning av digitala verktyg kan väcka elevernas motivation och lust vilket gynnar lärandet. Några pedagoger hade även märkt att IKT ger möjligheter till variation i deras arbete vilket de menade ökar möjligheten till individualisering. Att variera sitt arbete genom nya arbetssätt var något som vissa av pedagogerna hade tagit del av. En pedagog nämnde blended learning som något positivt medan en annan berättade hur hon arbetade med flippade klassrum.

6.2 Vad finns det för problematik med IKT-användning i svenskundervisningen enligt pedagogerna?

Pedagog 1

P1 menade att det fanns en del nackdelar med IKT i allmänhet men i svenskundervisningen kunde hon inte se några.

Pedagog 2

En nackdel som P2 såg med IKT är inget som berör inläringen hos elever utan handlar enbart om den tekniska biten av digitala hjälpmedel. Ett problem är när exempelvis en applikation inte fungerar. I sådana situationer försöker P2 vända på situationen och tänka på ett annat sätt. För eleven kunde hon eventuellt se att till exempel applikationer i surfplattan blir ett distraktionsmoment, men P2 menade att det lika gärna kan hända om eleven läser en bok eller liknande.

Pedagog 3

P3 ansåg att en aktuell nackdel var elevernas nuvarande fodral till surfplattan. Dessa kunde inte stå upp vilket blev en svårighet när eleverna skulle skriva. Ett annat problem var det rättstavningsprogram som fanns på varje surfplatta. Hon menade att elevernas texter inte alltid blir bra om de förlitar sig på programmet, dessutom lär eleverna sig inte de grundläggande stavningsreglerna. P3 förklarade vidare att hon självklart hade genomgångar och träningsövningar där eleverna hade möjlighet att utveckla sitt språk. Att undervisningen utgör en blandning av olika material och olika övningar, en blended learning, var något som P3 förespråkade. Det blir en fara om man enbart fokuserar på tekniken utan att det finns en variation i undervisningen. Det här är ett måste, ansåg P3, eftersom alla barn är olika och lär sig på olika sätt.

Pedagog 4

P4 kunde inte se några nackdelar, utan han såg utmaningar. En stor utmaning enligt P4 är den enorma informationskällan som finns tillgänglig. Han menade att man som pedagog måste förhålla sig till det och granska information källkritiskt. En annan utmaning som P4 ansåg att man behöver ta hänsyn till är upphovsrätten. Med tanke på den lättillgängliga strömmen av information och bilder behöver både elever och lärare vara medvetna om detta. P4 påstod att det här är inget man bara kan diskutera teoretiskt utan det behöver ske i ett sammanhang där man stöter på problemen. P4 avslutade med att betona hur viktigt det är att hålla de tre aspekterna, information, källkritik och upphovsrätt, i åtanke och arbeta aktivt med det.

Pedagog 5

P5 ansåg att en nackdel som finns med att använda sig av IKT är när man förlitar sig på att datorerna kommer att lösa alla problem. Dessutom är det en svårighet med tids- och kostnadsbrist kring den tekniska support som behövs. P5 menade att det bör finnas en person som är anställd på varje skola och som har tid avsatt för att dels hålla sig uppdaterad på mjukvara men även ge stöd åt sina kollegor till att arbeta med IKT på ett så effektivt sätt som möjligt.

Pedagog 6

P6 menade att det inte finns särskilt mycket nackdelar när det kommer till IKT-användningen i svenskundervisningen. Dock ansåg hon att det finns en brist hos de digitala verktygen när det kommer till läsförståelsen, eftersom hon tyckte att det inte finns särskilt mycket material inom det området att använda sig av ute på marknaden.

6.2.1 Sammanfattning av resultatdel 2

Pedagogerna hade olika uppfattningar och olika erfarenheter kring problematiken med användandet av digitala verktyg i skolan. Men de flesta var överens om att det inte fanns några större nackdelar med att använda sig av IKT i sin undervisning. Två av pedagogerna ansåg att det inte fanns några nackdelar alls med användning av digitala verktyg i svenskundervisningen. De resterande fyra pedagogerna hade dock några synpunkter på problematik som kan uppstå. En pedagog ansåg att man inte får förlita sig på att tekniken kommer lösa alla problem. En av de andra pedagogerna var inne på ett liknande spår där hon menade att en variation av digitala verktyg och traditionella metoder, så kallad blended learning, är det bästa. Slutligen menade en av pedagogerna att en utmaning ligger i att lärare behöver förhålla sig till den stora källa till information som nu finns tillgänglig tack vare de digitala verktygen och granska denna information källkritiskt.

6.3 Hur upplever pedagogerna att IKT har förändrat deras arbetssätt?

Pedagog 1

P1 kände inte att hon hade förändrat sitt pedagogiska tänk som följd av IKT-användningen. Den utveckling som exempelvis berör frågor om barns delaktighet, hade skett ändå. Däremot så kan de digitala hjälpmedlen hjälpa P1 att snabbare uppnå de mål som hon satt upp. P1 menade att hon med hjälp av digitala verktyg lättare kan få den slags undervisning som hon vill.

Pedagog 2

P2 ansåg att IKT absolut har ändrat hennes arbetssätt. Det P2 framförallt märkte var att hon ger mer feedback vilket leder till att eleverna bearbetar sina texter och andra arbeten mer. P2 kände även att IKT väcker ett mer lustfyllt lärande hos eleverna på ett annat sätt än när man använder sig av traditionella arbetsmetoder.

P2 uttalade att hon för nuvarande med i ett forskningsprojekt där de har sett att bild är väldigt viktigt för eleverna. Det är något som hon tar med sig in i klassrummet och fortsätter att utveckla i den klass hon arbetar med. Projektet handlar framförallt om läs- och skrivutveckling med hjälp av digitala verktyg och på digitala arenor vilket har påverkat hennes arbetssätt ytterligare.

Pedagog 3

P3 menade att hon ändrat sin undervisning till viss del. Hon menade att användandet av IKT minskar kopieringstiden och det blir mindre papper i undervisningen eftersom det mesta finns tillgängligt på surfplattan. P3 såg att papperssamhället håller på att försvinna, vilket är positivt ur miljösynpunkt.

Pedagog 4

P4 ansåg att informationsflödet i undervisningen är mer lättillgängligt nu. Förr upplevde P4 att det blev omständigt att använda sig av datorer eftersom man fick skicka iväg klassen till ett datorrum, medan det nu istället bara är att öppna locket. Fokus ligger nu mer på vilka frågor som han vill att eleverna ska arbeta med, vilket var något som han arbetade aktivt med redan innan de hade datorer i undervisningen. Eftersom hans förhållningssätt till detta inte har

ändrats så tror han inte heller att undervisningen hade sett annorlunda ut.

Pedagog 5

P5 menade att hon har förändrats som lärare genom åren eftersom hon ville utveckla sig inom sitt yrke. IKT har medfört att P5 fått ett större internationellt perspektiv på sin undervisning.

Pedagog 6

Enligt P6 så har den mängd fysiskt material som hon förut använt sig av minskat drastiskt. Det lärandematerial som klassen behöver finns i surfplattan och hon som pedagog slipper då kopiera, skriva ut och bära fram och tillbaka på böcker vilket har förenklat hennes arbetsinsats. Något som P6 även tog upp i intervjun var att planeringsarbetet blev mer effektivt i samband med de digitala hjälpmedlen. På den skola som P6 arbetar på gör pedagogerna tillsammans en Lokal Pedagogisk Planering (LPP) som de lägger ut på ett intranät, vilket alla kan utgå ifrån och göra lektionsplaneringar så att det passar in med varje individs arbetssätt.

6.3.1 Sammanfattning av resultatdel 3

Några av pedagogerna ansåg att deras sätt att arbeta på hade förändrats i takt med att digitala verktyg har tagit plats i deras undervisning. En av pedagogerna berättade hur hon nu arbetar mer formativt än innan, vilket bidrog till att eleverna bearbetar både sina och andras arbeten mer. Två av pedagogerna nämnde hur det fysiska materialet har minskat när de nu använder sig av surfplattor i undervisningen. Tiden som förr gick till att kopiera, skriva ut kan de använda till annat och därmed förändras deras sätt att arbeta. De pedagoger som inte ansåg att deras arbetssätt har förändrats förklarade det med att deras pedagogiska synsätt och förhållningssätt inte har ändrats för att de nu använder digitala verktyg. De ansåg att digitala verktyg förenklar deras arbete och lättare bidrar till uppnå det syfte de har med undervisningen. Dock tror de inte att deras arbetssätt har förändrats eftersom de fortfarande har samma pedagogiska synsätt nu som då.

6.4 Hur tror pedagogerna att IKT kommer forma framtidens svenskundervisning?

Pedagog 1

P1 märkte att fokus på att skriva fint har börjat avta och i dess plats har istället vikten av att producera egen text ökat. P1 påpekade att i styrdokumentet står det som krav att eleverna endast ska skriva läsligt. Under sina år som aktiv pedagog har P1 sett att de flesta elever numera i slutet av årskurs ett skriva ganska långa berättelser med hjälp av surfplattor, vilket inte gick när de endast hade papper och penna som material. P1 betonade att skolan måste följa med i samhällets utveckling och att eleverna ska få känna att de får ta del av framtiden när de befinner sig i skolan. Därför är det viktigt att varje pedagog fortsätter att utveckla sig inom IKT då det är naturligt för dagens elever.

Pedagog 2

P2 hoppades att lärare förstår vikten av att barnen har en mottagare till sina texter. Det gör att eleverna får självförtroende kring sin text och känner att de gör något som är viktigt. Att skriva för hand kommer att försvinna trodde P2, eftersom fokus på innehåll blir mer tydligt

när de får skriva på sina surfplattor. Det viktigaste är att de kan hålla sig på linjer och forma bokstäverna åt rätt håll. P2 påstod att fler elever kommer att kunna skriva flera olika typer av texter snabbare och dessutom skapa ett bättre samt mer varierat innehåll. Det här, menade hon, kan de göra när de inte behöver känna en stress av att allt måste se fint ut. När det kommer till läsningen kommer man förhoppningsvis fortsätta läsa vanliga böcker men barnen kommer säkerligen läsa mer av nätproducerade texter. P2 betonade svårigheten att se in i framtiden, då det är svårt att se vad de barn som föds idag kommer att ha för förhållande till böcker om några år. Det viktigaste är att skolan följer med i samhällets utveckling. IKT är en del av elevernas vardag idag och därför får det inte vara främmande för dem som arbetar i skolan, avslutade P2.

Pedagog 3

Det som kommer fortsätta att växa är det flippade klassrummet, trodde P3. Detta arbetssätt medför att eleverna får en större möjlighet att vara med hemifrån när de exempelvis är sjuka eller är frånvarande. P3 påstod också att skrivandet med penna kommer försvinna successivt men att däremot det nätbaserade skrivandet kommer öka. Där kan eleverna dela sina kunskaper med varandra och kommentera på varandras texter. Det P3 ville var att skolan ska följa med i samhällets utveckling då hon menade att det inte är önskvärt om eleverna vet mer om IKT än vad lärarna gör. En sista önskan var att P3 ville ha fler och bättre applikationer som passar de lite äldre eleverna. Hon menade att det finns väldigt många och bra program för de yngre eleverna, där de kan träna sig på alfabetet till exempel men hon saknar lustfyllda applikationer till eleverna i mellanstadiet.

Pedagog 4

Det som framförallt kommer att förändras enligt P4, är att pedagogen kommer att få förhålla sig till informationskällan genom att ställa andra typer av frågor. Han menade att de fysiska och rumsliga aspekterna av undervisningen till viss del kommer att sprängas. Detta beror på att rummet i sig inte längre kommer vara lika begränsad utan klassrummet kommer öppnas upp och synliggöra de aktiviteterna man gör. P4 trodde också att man kommer arbeta mer med de verklighetsnära uppgifterna. Men P4 betonade att detta kommer att helt bero på hur man som pedagog förhåller sig till de här uttryckssätten. Avslutningsvis menade P4 att kunna individualisera undervisningen är självklar, men sen handlar det också om hur pedagogen kan uttrycka sig och hur väl man lär eleverna att använda sig av olika uttryckssätt.

Pedagog 5

I framtiden trodde P5 att eleverna kommer att läsa mer e-böcker. Istället för att behöva gå till biblioteket kommer man istället kunna ladda ner den. Det medför att eleverna kommer att ha tillgång till all världens bibliotek. Annars såg P5 att eleverna i framtiden kommer att skriva mer och sedan dela med sig av sina texter genom att skicka in dessa till diverse internetsidor. Genom att dela sina texter med andra ökar motivationen menade P5.

Pedagog 6

P6 trodde att eleverna i framtiden kommer att bli mer kapabla till att producera en större mängd text som kommer se bättre ut designmässigt än nu. Hon menade att detta beror på att de digitala hjälpmedlen hjälper eleverna att bli mer uppmärksamma på vad de skriver och att de på så sätt kommer jämföra sina egna texter med de motsvarande texterna som redan finns. De texter som skrivs digitalt kommer även hjälpa att ta bort fokus på till exempel elevernas handstil och liknande, menade P6.

Det P6 hoppades på i framtiden var att man kommer att använda sig mer av flippade klassrum, men hon menade även att om detta ska gå måste man förändra tids-dispositionen i skolan så att det går att genomföra detta koncept fullt ut. Utöver flippade klassrum ville P6 att man ska använda sig av lärcirklar, vilket är något som de använder i de högre klasserna på den skolan som P6 arbetar på.

P6 ansåg att ett det kommer att förekomma ett skifte, som hon anser att man redan nu kan urskilja, i lärarens roll i klassrummet, från att läraren varit den största informationskällan till att undervisa på ett sätt så att eleverna har förmågan finna den information de behöver på egen hand. P6 menar att eftersom man som lärare inte längre behöver lära ut saksfakta på samma sätt så är det viktigt att man som lärare utvecklar elevernas förmåga till att vara källkritiska, hon menar att det är något som man kommer lägga större fokus på i framtiden, men det är även något som pågår redan nu.

Även om P6 förespråkade IKT användandet i skolan så ansåg hon att det inte på något sätt får ta över. Hon menade att det inte enbart kan bli en IKT baserad undervisning utan eleverna behöver fortfarande penna och papper samt böcker för att skriva och läsa i.

6.4.1 Sammanfattning av resultatdel 4

Något som flera pedagoger trodde skulle växa var elevernas förmåga att producera mer egen text. I framtiden kommer man inte lägga lika stor energi på att skriva fint utan istället kommer fokus ligga på innehåll. På grund av detta trodde några pedagoger att skrivandet för hand kommer att minska. En pedagog menade att eleverna behöver lära sig vikten av att ha en mottagare till sina texter när innehållet blir desto viktigare. Något som två av pedagogerna nämnde var hur de såg att lärare kommer använda sig av flippade klassrum och lärcirklar. Det medför att elever som är sjuka eller frånvarande får en möjlighet att vara med under lektionen.

6.5 Sammanfattning av resultat

De flesta pedagogerna såg fler fördelar än nackdelar med IKT-användningen i skolan. Dock diskuterade en pedagog olika utmaningar som man kan mötas av i samband med användning av digitala verktyg. Samma pedagog problematiserade tre olika utgångspunkter som är information, källkritik och upphovsrätt. Han menade att det måste finnas en medvetenhet hos lärarna så att de kan lära eleverna att förhålla sig kritiskt till all den information som de kommer möta genom IKT.

Två av pedagogerna menade att digitala verktyg underlättar för vissa elever att komma igång med skrivningen. En ökning av produktion av texter trodde flera av pedagogerna på. Denna ökning sker även i de yngre åldrarna vilket vissa av pedagogerna ansåg ha att göra med skrivandet på digitala verktyg. Att man tog bort fokus från utseendet av elevernas handstil när de fick använda sig av digitala verktyg var något som några av pedagogerna förespråkade. Två pedagoger trodde även att vanlig skrift med penna kan komma att avvecklas i framtiden. Att IKT utesluter den aspekt av lärande diskuterades bland pedagogerna. Det uppstod skilda meningar kring avvecklingen av fysiska verktyg, där en pedagog ansåg att det är lika viktigt att skriva med hjälp av penna och papper som det är att skriva på exempelvis en surfplatta. En annan konflikt som man kunde urskilja var när man jämförde fysiska böcker med e-böcker. En av pedagogerna ansåg att det finns fler fördelar med e-böcker, så som att eleverna har större variation av böcker att välja mellan då det bara är att ladda ner dem på ett valfritt digitalt verktyg. Två pedagoger menade däremot att om man helt bortgår från fysiska böcker så försvinner det en känsla hos eleverna vilket kan leda till att intresset slocknar.

De flesta pedagogerna ansåg att en positiv del med att använda sig av ordbehandlingsprogram via ett digitalt verktyg utvecklade eleverna till att upptäcka egna brister och svårigheter. Två pedagoger påstod att eleverna kan utvecklas när man har möjlighet att filma deras muntliga framträdanden när det kommer till svenskämnet eftersom man kan diskutera med eleven vad som gick bra och vad som kan förbättras. Några andra pedagoger var inne på samma spår och de menade att IKT bidrar till ett formativt lärande eftersom det är lättare att hålla en kontinuerlig kontakt kring elevens text när man har möjlighet till en dialog med eleven genom exempelvis e-post.

Flera av pedagogerna menade att deras sätt att arbeta på förändrades till viss del. Några pedagoger ansåg att blended learning var ett arbetssätt som de trodde på och arbetade efter. Två pedagoger uppmärksammade även flippade klassrum som ett positivt sätt att arbeta på, eftersom de digitala verktygen gynnade lärandet även för de elever som var frånvarande. Dessutom kan eleverna komma till intressanta diskussioner fortare när de är förberedda. En pedagog reflekterade över hur ett skifte är på väg att inträffa, där lärarens roll kommer att förändras i klassrummet när de digitala verktygen finns tillgå i undervisningen.

En aspekt som nästan alla av pedagogerna berörde var de individualiseringsmöjligheterna som IKT öppnar upp för. De nämnde bland annat hur de olika uttryckssätt som IKT bidrar med ger eleverna en större variation av arbetssätt att välja mellan, vilket gör att eleverna lättare kan finna ett passande verktyg för att få visa sin fulla kompetens.

7. Diskussion

Vi kommer här att diskutera pedagogernas svar utifrån de problemformuleringar vi inledningsvis ställt upp. Diskussionen är därför indelad i fyra underrubriker som är till för att man som läsare lätt kan följa de resonemang som finns i texten. I slutet av diskussionen kommer vi beröra det sociokulturella perspektivet och vad det säger kring användandet av digitala verktyg i undervisningen utifrån pedagogernas utsagor.

7.1 Vilka fördelar kan pedagogerna se med IKT-användningen i svenskundervisningen?

En fördel med användandet av IKT i svenskundervisningen som de flesta av pedagogerna var överens om handlade om den motivation som digitala verktyg kan väcka hos eleverna. När elever som har svårigheter med motoriken får möjlighet att skriva med hjälp av ett digitalt verktyg, ansåg flera av pedagogerna, att eleverna lättare kan komma igång med att skriva än om de endast haft penna och papper till hands. Alexandersson et al. (2001) skriver att forskning visar att textproduktion med hjälp av ordbehandlare, där eleverna får möjlighet att redigera i texten, gör skrivandet mer lustfyllt och stärker barns självförtroende. Det här arbetssättet är särskilt betydelsefullt för barn med olika svårigheter eftersom med hjälp av ett ordbehandlingsprogram kan eleverna fokusera på sitt innehåll istället för att lägga energi på att forma bokstäver. Författaren fortsätter med att förklara att man utvecklar sitt tal- och skriftspråk bättre om lärandet sker i intresseväckande och lustfyllda miljöer. Tack vare digitala verktyg kan eleverna lättare glädjas över sitt skrivande vilket i sin tur leder till att den språkliga medvetenheten utvecklas (s. 83). Trageton (2005) håller med om att digitala verktyg underlättar barnens språklärande och menar att barn lär sig mer samt snabbare om man använder ett digitalt verktyg som en skrivmaskin (s. 9). Eleverna får det lättare att formulera sina egna tankar och blir på så sätt producenter av sitt eget lärande. Han menar att eleven kan lära sig läsa genom sitt eget skrivna material. Dessutom använder man båda händerna när man skriver via ett digitalt verktyg, vilket leder till att informationen går från fingrarna upp till både vänster och höger hjärnhalva (s. 40-f). Det här tycker vi är intressant och vi frågar oss själva om skrivandet för hand kommer att avvecklas? I den svenska skolan har vi kommit relativt långt med digitala verktyg, medan i flera andra länder runt om i världen dominera skrivandet fortfarande av/med penna. Man kan undra vilket arbetssätt som egentligen främjar det bästa lärandet? Det här kan man diskutera och vi tror att det inte finns ett rätt svar på den frågan. Som vi nämnde kan IKT främja en motivation och ett engagemang hos eleverna, vilket vi anser att man ska tillvara på.

Det faktum att digitala verktyg hjälper till att ändra fokus från att skriva fina bokstäver till att textens innehåll istället blir centralt är något som flera av pedagogerna hade märkt. Detta är något som även stöds av Alexandersson et al. (2001) men som också menar att när elever fått skriva genom ett ordbehandlingsprogram så utvecklas även deras texter när de senare skriver för hand (s. 83). Bråten (1998) menar att när elever får träna på att skriva så kommer de att automatiskt träna upp sin intellektuella förmåga. Det här beror på att den skriftliga språkhandlingen kräver att man reflekterar över hur samt varför man ska agera som man gör. Följaktligen blir det viktigt för pedagogen att lära sina elever hur man producerar text och dessutom vet man idag att eleverna övas i att planera och ordna sina tankar när de känner att de är delaktiga. Förmågan att skriftligt kunna presentera sina åsikter bidrar till att eleverna kan framföra sin egen verklighetsuppfattning, vilket är viktigt för dem (s.48-f). En pedagog hade sett stor skillnad på elevernas textproduktion när de hade en dator eller en surfplatta till hjälp. Nu kan eleverna även i de tidiga åldrarna skriva längre och mer innehållsrika texter

istället för att kämpa med att forma bokstäver. Pedagogerna menade att i de tidiga åldrarna kan IKT främja lärande och utveckling eftersom eleven kan få hjälp med bland annat talsyntes, där det digitala verktyget omvandlar text till tal som eleven kan lyssna på. Det här, anser vi, är en positiv skolutveckling för elever som har svårigheter med att läsa och skriva. Den tillgång som digitala verktyg är, kan ge eleverna en mer lustfylld svenskundervisning eftersom det blir enklare för dem att skapa och redigera i deras texter.

Som vi var inne på förut så såg flera pedagoger att eleven går från konsument till producent, där eleven skapar sitt egna material så som text, film eller bild kring de ämnen som de arbetar med för tillfället. Det här ger eleverna motivation och skapar engagemang, anser både vi och pedagogerna. Teknikdelegationen (2010) påstår att IKT kan göra så att eleven tar större ansvar för sin egen läroprocess och främjar elevens förmåga att arbeta självständigt. Genom att relatera till elevernas egna intressen så ökar deras motivation vilket främjar lärandet därför att de blir mer uppmärksamma under lektionerna (s. 19). Några pedagoger brukade filma eller spela in eleverna när de läste för att sedan kunna diskutera tillsammans vad som var bra och vad som kunde utvecklas. Att lyssna på sin egen eller andras texter, tillsammans med sin lärare, är något vi tycker ger en bra möjlighet för alla elever eftersom de då kan ges möjlighet att träna upp sin språkliga förmåga. Detta kräver att lärarna är kunniga på sitt ämne och ger eleven den utveckling som behövs. Trageton (2005) skriver om hur viktigt det är att läraren har kunskap om både muntlig och skriftlig språkutveckling, där det ingår att man vet vad som behövs för att stimulera elevernas inhämtning, vilka undervisningsmetoder man kan använda och vad som är positivt respektive negativt med dessa (s. 134).

Flera av pedagogerna menade att IKT kan bidra till att formativ bedömning blir lättare att genomföra. Det här beror på att man som lärare kan ge kommentarer och eleven kan därefter enkelt redigera utan att man kan se i deras färdiga arbete att de gjort fel från början. På så sätt, menar några av pedagogerna, är det mer givande för eleverna. Genom att läraren ger mer feedback till eleven på hans/hennes arbeten så tror vi att det kan leda till att eleven lättare utvecklas inom det området. Detta eftersom det inte blir en slutgiltig bedömning, vilket i sin tur inte skapar en press eller stress hos eleven. Trageton (2005) anser även att IKT hjälper läraren att lättare ge formativ bedömning eftersom man kan ge respons på elevens skrivna text och eleven kan därefter göra nya utkast på ett enkelt vis (s. 141). Loveless et al. (2001) menar också att formativt lärande blir enklare att uppnå genom att använda digitala verktyg eftersom det blir enkelt att revidera och redigera sina texter. Liknande gäller det även när man jämför med producerandet av digitala bilder och när man målar en bild med pensel. Författarna menar att traditionella pedagogiska metoder har ett större fokus på det slutgiltiga arbetet av exempelvis en text, bild eller video. Däremot öppnar digitala verktyg upp för ett formativt lärande, där eleven har chans att redigera för att förbättra sitt arbete (s.74-f). Dessutom kan man genom digitala läromedel lättare anpassa undervisningen till varje elevs individuella behov och undervisningen kan varieras, vilket gynnar elevernas olika lärstilar. Det här leder till att pedagogen enklare kan ge återkoppling till elevernas arbeten (Skolverket, 2007, s. 23-f).

Som vi skrev i föregående stycke så är en stor fördel med användandet av digitala verktyg i svenskundervisning att det ges större möjligheter till att individualisera undervisningen efter varje enskild elevs särskilda behov (Hanö, 1998, s. 107). Vi tror att möjligheten till individualisering kommer dels av att man lättare kan ge formativ bedömning men också för att det är lättare att variera sin undervisning. Några av pedagogerna nämnde också att möjligheten till en individualiserad undervisning ökar med IKT. De trodde, precis som vi, att det berodde på att det finns stora variationer av mjukvaror att hämta men även på grund av att det finns fler sätt att ta till sig information, så som bild och ljud. En pedagog ansåg att IKT

medverkar till att eleven kan uppvisa sin fulla potential i skolan. I läroplanen som är skriven av Skolverket (2011) står det att skolans uppdrag är att skapa en miljö där individen stimuleras att tillägna sig värden och kunskaper. Vidare står det att skolan har en skyldighet att varje elev får de kunskaper som krävs för att klara sig i samhället (s. 9-ff). Det vi har märkt är hur skolan arbetar för att bli mer individualiserad. Genom IKT kan det bli lättare, om man använder verktygen på rätt sätt, att skapa en undervisning som passar varje enskild individ. Dock vill vi inte att man glömmer bort att man behöver lära sig att leva tillsammans med sina medmänniskor. Det sociokulturella perspektivet menar att lärande sker genom den sociala kontakten med andra människor. Därför är det så viktigt att man i skolan får lära sig att arbeta tillsammans och särskilt i språkutbildningen så är det kommunikativa en viktig del (Svensson, 2008, s. 59). Med detta i åtanke behöver läraren skapa en svenskundervisning där eleverna inhämtar kunskaper både enskilt och tillsammans med andra, för att öva upp sin sociala förmåga som de behöver i sitt vuxna liv.

Till följd av den ökade digitaliseringen i undervisningen leder det till nya typer av arbetsätt. Kommunikationen mellan elever och elever samt mellan elever och lärare blir lättare när man har tillgång till digitala verktyg. Som vi var inne på tidigare är kommunikationen språkets viktigaste funktion, vilket Bråten (1998) nämner och reflekterar över. Genom språkliga handlingar främjas kommunikation mellan människor och om vi vill dela med oss av våra åsikter och idéer så krävs det att man har en språklig förmåga (s. 82). En av pedagogerna nämnde att det blir lättare för eleverna att dela sina texter med andra elever genom användandet av digitala verktyg. En av de andra pedagogerna fortsatte på samma spår när hon berättade hur hon brukade ha kontakt via e-post med sina elever, där hon bland annat kunde ge kommentarer på deras arbete. Svensson (2008) skriver också om hur IT öppnar upp för kommunikation och kontakt med andra lärare, elever, kulturer med mera. Denna kommunikation kan ske på flera olika sätt, alltifrån traditionellt tal till mejl eller videokonferens, beroende på vilken pedagogik och teknik man använder sig av (s. 24). När man har tillgång till en snabb kommunikation genom internet så blir klassrummet så mycket större. Eleverna kan på så sätt delge sina tankar och kunskap med elever på andra skolor i olika delar av världen, vilket ger dem motivation och engagemang (Lorentzson, 2004, s. 11). Att språk gynnar kommunikation är inget nytt, men vi ser det som något positivt att undervisning med digitala verktyg kan underlätta förståelsen för andra kulturer, platser och människor. När eleverna får tillgång till internet kan de, enligt våra pedagoger, kommunicera snabbare och lättare med både andra elever och lärare vilket leder till att klassrummet öppnar upp nya dörrar.

Det vi upptäckte var att de flesta av pedagogerna ansåg att IKT förenklade deras arbete. Det krävs inte längre lika mycket förarbete eftersom digitala verktyg bidrar till att det blir lättare att variera undervisningen. En pedagog nämnde att användningen av datorer, surfplattor och liknande förbättrar miljön till viss del då papperssamhället håller på att minska i omfång. Några av de andra pedagogerna nämnde även att tid som annars gick till kopiering och hämtning av material kan nu gå till annat, eftersom det mesta redan finns att hämta i de digitala verktygen. Det här är något som vi ser som något som kan gynna eleverna av den orsaken att vi tror att deras lärare nu kan ägna den tiden till att istället fokusera på andra betydelsefulla frågor. En pedagog ansåg att IKT förändrar lärarens roll i klassrummet på ett positivt sätt. Från att läraren satt på all sakfakta såg hon nu att man behöver lära eleverna var man kan söka information, hur man hittar informationen och hur man granskar samt tolkar informationen. Det här leder oss in på den digitala kompetens som en lärare behöver för att lyckas skapa ett värdefullt lärande i sitt klassrum idag. Digital kompetens är något som Svensson (2008) menar är en viktig förmåga då det är fler och fler som ser att pedagogiken gynnas av IKT. Digital kompetens är också en av EU:s åtta nyckelkompetenser och samhället

skapar på så sätt en klyfta mellan dem som kan och dem som inte kan (s. 30-f). Jämterud (2010) menar att dessa åtta nyckelkompetenser är viktiga för samhället då de öppnar upp för personlig utveckling, livslångt lärande, aktivt medborgarskap och social integration. Digital kompetens kan sammanfattas med tre ord: kunskap, färdighet och attityd. Man behöver kunskap om hur de digitala verktygen fungerar och vilka möjligheter/problematik de kan innebära för samhället. Vidare behöver man färdighet i att kunna söka information samt värdera och använda informationen. Slutligen behöver man en reflekterande och kritisk attityd till användandet av digitala verktyg (s. 8-f). Lorentzson (2004) fortsätter med att diskutera digital kompetens och anser att denna kompetens är viktig för att IKT ska bli en tillgång i lärandet. Om läraren dessutom vet vad syftet med sin undervisning är och hur tekniken ska bidra till att uppfylla det syftet så kan digitala verktyg vara ett bra komplement (s. 4-f).

Det finns flera argument för att digitala verktyg ska användas i undervisningen. Några är att det bidrar till en varierad undervisning, man kan lättare använda sig av aktuellt material, hitta texter, skrivandet uppmuntras och underlättas samt att arbetet överlag förenklas. Dessutom är en digital kompetens något som ses som viktigt i dagens och framtidens samhälle (Pedersen, 2000, s.22). Det är därför viktigt, enligt oss, att lärare har denna kompetens för att kunna skapa ett klassrum som dagens elever behöver för ett livslångt lärande. Digitala verktyg är idag något som finns i de flesta människors vardag. Vi ser att digitala verktyg är här för att stanna, åtminstone tills nya verktyg till lärande som anses bättre kommer. Tills dess anser vi att lärare bör se IKT som ett bra hjälpmedel i sin undervisning och inte vara rädda för att testa nya sätt att arbeta på.

7.2 Vad finns det för problematik med IKT-användning i svenskundervisningen enligt pedagogerna?

Av våra intervjuer att döma så verkade alla pedagoger överens om att IKT inte enbart kan förbättra och utveckla svenskundervisningen. Det är viktigt att man har ett syfte med det man vill uppnå. Ett pedagogiskt och didaktiskt synsätt behövs för att eleverna ska få ett så bra lärande som möjligt. IKT kan inte ge det och det kommer inte lösa de grundläggande problem som eventuellt finns. För att man som pedagog ska kunna använda sig av IKT på ett sätt som framgångsrikt ska kunna utveckla läs- och skrivkunnsighet krävs det att pedagogen reflekterar över de förutsättningar som digitala verktyg kan ge utbildningen, inte bara deras användningsområden (Bonamie et al., 2004, s. 95-ff). Några av pedagogerna nämnde att användning av IKT inte löser grundläggande problem, så som till exempel stavningssvårigheter. Ett ordbehandlingsprogram kan förenkla skrivprocessen genom att visa vad felet är och hur det egentligen ska stavas men en av pedagogerna menar att eleverna inte lär sig de grundläggande stavningsreglerna på det här sättet. Vidare menar hon att elevernas texter överlag inte blir bra om eleverna enbart förlitar sig på ordbehandlingsprogrammet. Hon anser att man som pedagog måste variera undervisningen och använda sig av en så kallad blended learning. Svensson (2008) styrker detta och beskriver hur IKT aldrig kan lösa grundläggande problem och skall därför inte användas som ett skydd för att slippa ta itu med dessa (s. 43-ff).

Eftersom dagens samhälle blir mer och mer digitaliserat så öppnar det inte bara upp för nya kommunikationsvägar utan tillgången av information har även ökat drastiskt. För att man ska kunna hantera detta på rätt sätt krävs det att man intar ett källkritiskt förhållningssätt gentemot det informationsflöde som man möter. Detta var en punkt som alla pedagoger mer eller mindre berörde, vilket också är en punkt som vi tycker är en av de viktigaste. I LGR 11 så finns det skrivet att alla elever har rätt till kostnadsfri tillgång till de verktyg som krävs i deras

undervisning och den digitala kompetens som de förväntas uppnå med hjälp av dessa. Ett centralt mål för svenskämnet som är genomgående för alla åldrar är att eleverna ska vara källkritiska och på ett medvetet sätt granska den information som man möter (Skolverket, 2011, s. 222-ff).

Alexandersson et al. (2001) beskriver hur barn och ungdomar måste utveckla nya kompetenser för att kunna sortera den information man möts av. De menar förmågan att kunna söka och värdera information är avgörande när det kommer till IKT-användning (s. 23). Alexandersson et al. (2001) diskuterar också att den ökade IKT-användningen inte bara innebär en ökad informationskälla utan ger även eleven fler möjligheter att uttrycka sig själv, med hjälp av bilder ljud och andra multimedieverktyg (s. 23). Detta är något som både vi och några av pedagogerna håller med om eftersom användandet bilder kräver att man tar hänsyn till upphovsrätten, vilket berör både lärare och elev. Man måste som pedagog se till att hjälpa eleverna förstå och reflektera över informationskällor. Lärare måste försöka se till att eleverna automatiskt granskar informationen och kan ta till sig den kunskap som förväntas att de ska tillhandahålla. Därför är det viktigt att eleverna får lära sig att fråga sig: vem har skrivit texten, varför man har skrivit texten och till vem texten är till för.

Den källkritiska aspekten är viktig att anamma på grund av det lättillgängliga informationsflödet, vilket automatisk kan skapa en svårighet att urskilja hur man ska kunna förhålla sig till den information som man möter. Svedner (2010) betonar vikten av att kunna läsa information kritiskt och omvandla den till kunskap, vilket är något som gynnar elevens inläring. Vidare menar författaren att när en elev möter den mängd information som finns så hinner de inte, eller klarar inte av att bearbeta den, vilket kan leda till att den kritiska granskningen faller bort och då omvandlas inte informationen till kunskap (s. 79). Som vi nämnde ovan så handlar inte längre lärarens kunskapsuppdrag om att ge eleven den information som behövs utan nu handlar det snarare om att hjälpa eleverna att finna information och på rätt sätt ta till sig den kunskap de behöver inhämta och behärska. I en undersökning som Teknikdelegationen (2010) utförde så visade det sig att elevers IT-användning består till en stor del av att söka information på nätet för forskningsunderlag, undersökningen visade också att eleverna själva upplevde att deras källkritiska granskande var mindre bra. Enligt författarna är detta något negativt då de anser att den källkritiska förmågan är en förutsättning för att kunna använda sig av IKT på ett säkert sätt (s. 7-ff). Den här uppfattningen är även något som vi märkte förekom ofta hos våra pedagoger, vilket är något som vi också anser är en av de viktigaste aspekterna när det kommer till IKT-användningen i skolan.

Enligt Lorentzson et al. (2004) så finns det ytterligare en fara när det kommer till elevanvändning av digitala verktyg, de menar att det är vanligt att pedagogerna tar för givet att eleverna kan hantera informationssökningsprogram på egen hand. De diskuterar vidare att bara för att tekniken ger en snabb tillgång till flera informationskällor så betyder det inte att eleverna naturligt har förmågan att hitta, ta till sig och granska den information som de inhämtar (s. 16). Att förlita sig på att tekniken gör jobbet åt en är en annan fara som några av pedagogerna diskuterar, att man måste använda sig av IKT på samma sätt man gör med traditionella verktyg är något som borde vara en självklarhet. Man kan inte ge en elev ett undervisningsmaterial om exempelvis adjektivets former utan att ha en genomgång innan så att elevernas förståelser kan hjälpa dem med att lösa uppgifterna. Lorentzson et al. (2004) diskuterar även att man tillsammans behöver diskutera kring vad begreppet kunskap innefattar, hur man hittar den och hur den ska användas och betonar vikten av att ha läraren nära till hands för vägledning (s. 18), detta innefattar alla medier där information kan insamlas. Säljö (2005) har ett begrepp för den här typen av situation, där läsande omvandlas

från att vara en begränsad färdighet till att bli en förmåga som handlar om både intellektuella och tekniska färdigheter, han kallar det för "digital literacy". Det innebär att man kan använda sig av digitala verktyg, veta hur man söker information, kunna bedöma vad man kan lita på och kunna förstå det inhämtade materialet samtidigt som man kan sätta in den i sitt eget sammanhang (s. 221). Att man som pedagog har en väl utvecklad "digital literacy" är avgörande, men även hur man bygger upp elevens egen förmåga och utveckla deras "digital literacy" är något som vi tycker är viktigt inför arbetet med IKT i svenskundervisningen. Att skolan ska hjälpa eleverna utveckla sina källkritiska förmågor är något som Skolverket (2011) beskriver vid flera olika tillfällen i styrdokumentet, det står bland annat att eleverna ska kunna utveckla sin förmåga i: "Hur man jämför källor och prövar deras tillförlitlighet med ett källkritiskt förhållningssätt." (s. 225). Vilket blir ännu viktigare i och med de nya uttrycksmedlen som IKT öppnar upp för.

Något som vi har berört innan, men inte gått in djupare på, är hur elevernas lärande påverkas av pedagogernas kompetens när det kommer till IKT-användningen. I vilket ämne som helst kan inte eleverna gynnas av undervisningen om det inte finns något syfte, vilket flera av pedagogerna nämnde. Förr var den största kritiken mot IKT-användning i skolan att lärarna inte hade den kompetens eller utbildning som krävdes för att IKT-användningen skulle vara gynnsamt för inläringen (Svedner, 2010, s. 80). Svedner (2010) beskriver också hur man förr ansåg att IKT-användningen tog för stor plats och splittrade svenskämnet. Kritikerna ansåg att i svenskundervisningen ska fokus ligga på språk och litteratur (s. 80). Detta är något som, både vi och pedagogerna, inte håller med om. När man integrerar IKT-användningen i undervisningen så blir det snarare ett hjälpmedel och inte något som tar bort fokus på de betydelsefulla delarna i svenskundervisningen. En av pedagogerna diskuterade hur IKT-användning i svenskämnet kan öppna upp olika slags uttryckssätt för eleverna. Men han menade att det hänger på hur bra pedagogen kan uttrycka sig och hur väl man kan lära eleverna att använda sig av olika uttryckssätt. Olika uttrycksmedel gör det lättare för eleverna att visa sin fulla kompetens, vilket individualiserar lärandet eftersom man möter varje elev på deras egen nivå.

Andra nackdelar som pedagogerna nämnde, som inte berör elevernas och pedagogernas färdigheter, är de tekniska aspekterna av lärandet. Några av pedagogerna nämnde hur krånglande teknik kan sätta käppar i hjulet för undervisningen. Svensson (2008) diskuterar de negativa aspekterna som kan uppstå när tekniken får större fokus än själva pedagogiken, man använder inte tekniken på rätt sätt eller helt enkelt inte alls. Detta är inte bara negativt för inläringen utan också blir det en onödig kostnad för skolan då man inte når upp till de pedagogiska vinster som tekniken bör ge (s. 42-ff). I en artikel från Skolverket beskriver de hur krånglande IT-utrustning i undervisningen begränsar lärarens användningsområde inför arbetet med IKT (s. 7), vilket även förhindrar en undervisning där eleverna får uppleva olika uttryckssätt. Tekniken får inte gå från att vara ett hjälpmedel för undervisning till att vara hela undervisningen.

Dessa områden var de huvudsakliga som vi stötte på i samband vår undersökning. Något som pedagogerna inte har tagit upp är den forskningsaspekt på ett ökat lärande hos eleverna i samband med IKT-användandet. Svensson (2008) förklarar att det är väldigt svårt att påvisa bättre resultat med IKT i undervisningen än vad ett arbete med traditionella metoder skulle ge (s. 43). Detta är något som vi förstår är svårt att få fram med hjälp av godtycklig forskning, IKT-användning och dess fördelar är såpass individuellt för varje kommun, skola, klass och även individ. Huruvida en elev gynnas av en IKT-stödd undervisning hänger dels på pedagogens metoder men även på hur väl eleven kan använda sig av digitala verktyg som uttrycksmedel. Det är intressant att se hur en rapport av Dataprogramgruppen från 1988

skriver om datoranvändning i skolan. Redan då ville författarna att man ska se datorn som ett pedagogiskt hjälpmedel. Dock menade författarna att man använda datorn dels som ett verktyg för att underlätta arbetet eller som en informationskälla, men datorn får inte ses som en ersättning för läraren (Dataprogramgruppen, 1988, s. 38). Dessa tankar är väldigt lika med vad de pedagoger vi har intervjuat har sagt, det vill säga att man ska se digitala verktyg som ett hjälpmedel men inte förlita sig helt på dem. Det är viktigt för elever, enligt oss, att ha en lärare som vägleder dem i sitt arbete och hjälper dem att utveckla sin sociala förmåga. Precis som det är med traditionella verktyg så krävs ett samspel mellan individer för att ett lärande ska ske, avslutningsvis så uttryckte en av pedagogerna det på ett sätt som vi tycker är passande inför arbetet med IKT:

“Man får inte imponeras av en hög teknologi i en skola, utan man ska imponeras av det arbete som sker mellan lärare och elev.”

Intressant nog så kan man koppla föregående stycke med vad en rapport av Dataprogramgruppen från år 1988 skriver. Författarna menar att datorn bör användas mer i skolan som ett hjälpmedel. Dock ska användningsområdet antingen gälla som ett verktyg för att underlätta arbetet eller som en informationskälla, men datorn får inte ses som en ersättning för läraren (Dataprogramgruppen, 1988)

7.3 Hur upplever pedagogerna att IKT har förändrat deras arbetssätt?

Den här frågan gav oss intressanta och varierade svar från pedagogerna. Två av pedagogerna ansåg inte att deras arbetssätt hade förändrats, vilket berodde på att deras grundläggande pedagogiska tankar och idéer inte har ändrats på grund av digitala verktyg. En av dessa två pedagoger menade att hans förhållningssätt kring vilka frågor han vill att eleverna ska arbeta med, inte har ändrats för att digitala verktyg har ökat. Den andra pedagogen menade att de flesta frågor som rör skolutveckling gällande barns delaktighet hade tagits upp oavsett om IKT används eller ej. Däremot menade hon att digitala verktyg har gjort det enklare och snabbare att uppnå syftet med hennes undervisning. Dessa åsikter sätter ord på något som vi anser är viktigt. Datorer, surfplattor med mera är ett verktyg som ska underlätta lärandet. Vi tror att det är viktigt att ha ett grundläggande pedagogiskt perspektiv eftersom det är då vi tror man kan veta hur de digitala verktygen kan uppfylla de mål man har. Pedersen (2000) menar att en tro på att digitala verktyg kan förändra skolan på egen hand inte kommer utveckla undervisningen. Istället är det viktigt att läraren har en passande undervisningsstil och en god pedagogisk grundsyn för att en positiv lärandemiljö ska kunna uppstå (s. 16).

Säljö (2005) skriver att tekniken ofta främjar ett experimenterande arbete där trial-and-error är en central del. Lärandet genom IKT kan därmed bjuda in till nya arbetssätt som till exempel att använda bilder, kommunicera, söka information och så vidare (s. 234). De här orden kan man relatera till en av pedagogernas uttalande, där hon menade att hon absolut hade förändrats i sitt arbetssätt nu när IKT har fått en allt större plats i skolan. Hon ansåg att hon arbetar mer formativt med de digitala verktygens hjälp, vilket hon såg gav eleverna lust att bearbeta sina texter mer. Hon menade att på grund av att det blivit lättare att ge eleverna respons under arbetets gång så har det i sin tur bidragit till att eleverna får större motivation till att experimentera med och bearbeta sina texter. Att arbeta formativt är något som vi anser gynnar elevernas utveckling och lärande, då de får en chans att pröva nya idéer samt lära sig att ta konstruktiv kritik. Om digitala verktyg kan förenkla den arbetsmetoden är det positivt, enligt oss.

Flera av pedagogerna tryckte på det faktum att digitala verktyg förenklar deras arbete, vilket vi har tagit upp förut. Det som gör arbetet lättare är att man bland annat slipper lägga tid på att bära fram och tillbaka på böcker, kopiera och att skriva ut en stor mängd stenciler. Allt material har man istället i sina surfplattor eller datorer, vilket sparar tid och energi. Dessutom berättade en pedagog om hur hennes skola arbetade med gemensamma planeringar, vilket IKT underlättade genom att den Lokala Pedagogiska Planeringen (LPP) läggs ut på deras intranät. Denna kan alla pedagoger senare utgå från när de gör lektionsplaneringar så att det passar in med varje individs arbetssätt.

Sammanfattningsvis kan man säga att pedagogerna hade olika synpunkter på frågan om IKT hade förändrat deras arbetssätt. Till viss del har IKT förändrat hur de praktiskt arbetar, då de nu kan prioritera andra uppgifter. Dock ville några påpeka att deras pedagogiska grundtanke inte hade förändrats, eftersom digitala verktyg enbart är ett verktyg. Pedagogen ska därför inte förlita sig på att IKT ska lösa hela undervisningen. Trageton (2005) diskuterar hur digitala verktyg enbart är ett av många läromedel och genom användning av ett läromedel förutsätts att ett lärande sker. För att ett så effektivt lärande som möjligt ska kunna inträffa så behövs det allsidigt undervisningsmaterial, som innehåller bild, text och ljud (s. 53). Den aktuella äroplanen menar också att ett varierande arbetssätt är något läraren bör sträva efter (Skolverket, 2011, s. 15).

7.4 Hur tror pedagogerna att IKT kommer forma framtidens svenskundervisning?

Vi vill börja med att gå igenom vad de två senaste läroplanerna har sagt om digitala verktyg i undervisningen, för att tydligt se hur samhällets syn på IKT har förändrats genom åren. I Lgr80 (1980) kan man knappt läsa något om digitala medier, men under rubriken "mål och riktlinjer" står det att samhället tillhandahåller flera olika informationskällor så som böcker, tidskrifter, etermedier o.s.v. I skolan ska man kritiskt granska dessa för att kunna ta tillvara på de kunskaper som dessa källor kan ge. Vidare kan man läsa att det bör finnas ett intresse hos eleverna när det kommer till skrivträning och att elevens språkliga förmåga utvecklas genom ett samspel med andra människor (Skolverket, 1980, ss. 33, 53). Eftersom det inte var vanligt med datorer i undervisningen under den tiden Lgr80 var aktuell väntade vi oss inte att finna något som vi kunde relatera till vår undersökning. Dock blev vi ändå glada över att kritisk granskning av information var viktigt. Om vi fortsätter till nästa läroplan, nämligen Lpo 94 (1994), kan man se en förändring. Man kan läsa att skolan ska se till att varje elev efter genomgången grundskola ska ha tillägnat sig kunskaper kring det svenska språket där det ingår att de kan lyssna, läsa och uttrycka sina tankar i tal och skrift. Dessutom ska eleverna också ha kunskap i hur man använder sig av informationsteknik (Skolverket, 1994, s.10). I Lpo94 kommer IT fram som ett begrepp och komplement i undervisningen. Under de senaste åren har vi sett att digitala verktyg i undervisning ökar allt mer och idag är det naturligt för eleverna att datorer eller surfplattor är ett dagligt inslag. Det här var något som också pedagogerna såg och menade att för många elever ses det som en självklarhet med digitala verktyg i undervisningen.

Flera av pedagogerna beskrev hur de trodde att utvecklingen kring IKT kommer att fortsätta på samma sätt som den gör idag, det vill säga att skrivandet med penna kommer att minska medan produktionen av egna texter, via ett digitalt verktyg, kommer att öka. Det medför andra krav på innehållet och att en förståelse för att varje text behöver en mottagare behövs. Säljö (2005) skriver om hur Vygotskij såg på de tre olika typer av artefakter som finns. En primär artefakt kan vara en hammare eller en dator och ska användas som en förlängning av

den mänskliga kroppen. En sekundär artefakt är istället en beskrivning, instruktion eller ett recept som ska hjälpa oss i hur vi ska tänka och handla. Tertiära redskap är lite mer komplexa men de är däremot redskap som är mer centrala nu än vad de var förr. Det är redskap som hjälper oss att framställa, förstå och analysera världen som till exempel virtuella världar eller lärarnas idéer om hur de ska införa nya pedagogiska arbetssätt i sitt klassrum (s. 96-ff). En penna är en primär artefakt som skolan främst har använt sig av, men som flera av lärarna har diskuterat så ser de hur skolan mer och mer istället använder sig av tekniska redskap som datorer eller surfplattor för att konkurrera ut pennan. Nu ser det ut som att datorn blir den främsta primära artefakt som eleverna använder när de vill skriva. Detta är synligt i de styrdokumenterna som behandlar svenskämnet i de tidigare åldrarna, ett centralt mål att eleven ska få möjlighet att utveckla sin förmåga att producera texter som kombinerar ord, bild och ljud (Skolverket, 2011, s. 225), i detta ingår webbtexter, spel och andra digitala verktyg.

Eftersom digitala verktyg är något som finns runt omkring oss idag kommer det att påverka skolan. Pedagogerna trodde och hoppades att vanliga fysiska böcker kommer att användas även i framtiden, men att eleverna också kommer att läsa mer nätproducerade texter. När biblioteken ger oss möjligheten att låna böcker genom internet ger det eleverna en större tillgång till olika och fler texter, från fler länder. En pedagog såg att klassrummets dörrar kommer att öppnas upp mer med den digitala utveckling som sker. De fysiska och rumsliga aspekterna av undervisningen kommer att tänjas. Detta gäller även svenskundervisningen där eleverna lättare än någonsin kommer att kunna dela med sig av sina texter och arbeten med andra. Flera av pedagogerna såg hur man inte enbart behöver arbeta med skriven text längre, utan man kan komplettera med bild, video och ljud. Detta är något som finns skrivet som ett centralt innehåll i LGR11 (2011) där står det att eleverna ska få möjlighet att kunna använda sig av olika strategier för att skriva olika slags texter med anpassning till deras typiska uppbyggnad, där ingår skapande texter där ord bild och ljud samspelar (s. 224).

Enligt Säljö (2005) så har de mönster för hur man ska tolka texter varit kontrollerade av skolan genom prov och liknande. IKT-användningen blir allt vanligare i skolan vilket innebär att bild och ljud dominerar elevernas erfarenhetsvärld (s. 222). De flesta av pedagogerna uttryckte att IKT ger en mer individanpassad undervisning, eftersom man kan använda sig av flera olika tillvägagångssätt, vilket ger eleverna fler förutsättningar att hitta det arbetssätt som är mest passande för dem. Men IKT individualiserar inte bara undervisningen ur den aspekten, utan på grund av den enorma informationskälla som eleverna kan ta del av är det lättare att hitta ett innehåll som de kan relatera till på sin egen kunskapsnivå. Säljö (2005) menar att i och med IKT-användandet kan lärandet bli en innovativ och personlig styrd process på ett sätt som inte tidigare har varit möjligt (s. 222). Den motivation som en del av pedagogerna nämner har ökat, vilket kan bero på den möjligheten till individualisering genom IKT-användandet.

En pedagog såg hur lärarens roll redan har börjat att förändrats. Från att läraren satt på all kunskap kommer man nu behöva lära eleverna hur och var man hittar information samt hur man tar till sig den kunskapen på bästa sätt. Digitala verktyg bidrar även till att det traditionella arbetssättet förändras och istället ges läraren nya möjligheter att arbeta på. Det som pedagogerna syftade på var bland annat flippade klassrum och lärcirklar. Lärcirklar är något som är helt nytt och är skapat av LinEducation. Läraren skapar lektioner, med olika stationer, på sitt digitala verktyg. Detta kan eleverna komma åt på sina egna surfplattor eller datorer och arbeta med. I dessa lärcirklar kan man enkelt koppla undervisningen till styrdokumenterna och ge formativ bedömning. Flippade klassrum är också ett nytt sätt att arbeta på där läraren skickar med eleverna exempelvis en video där ämnet som den framtida lektionen ska behandlas. På så sätt kommer eleverna förberedda och man kan då gå in mer

djupgående på området. Vi tror att de här pedagogiska arbetssätten kommer att fortsätta, spridas och utvecklas ytterligare. De pedagoger som använde sig av arbetssätten uttryckte en förväntan och entusiasm inför den utveckling som de märker att undervisningen är på väg mot.

7.5 IKT och det sociokulturella perspektivet

Det sociokulturella perspektivet är något som de flesta som arbetar i skolan idag förknippar med ett positivt lärande. När vi såg till olika teorier kring pedagogik så kände vi att Vygotskij hade tankar om digitala verktyg som passade med våra egna. Imsen (2006) skriver om hur det sociokulturella perspektivet framhåller att vi lär oss med hjälp av vår språkliga förmåga och i sociala sammanhang. Som lärare bör man ha kännedom om hur och under vilka förutsättningar dessa sammanhang skapas för att kunna ge sina elever möjligheter till givande lärosituationer. Kunskap skapas till stor del genom människors sociala förmåga (s. 50). Bråten (1998) menade också att det sociokulturella perspektivet ser att undervisningen ska handla om ett samarbete mellan lärare och elev. Eleven spelar huvudrollen i detta samarbete där läraren ska vägleda för att skapa en utveckling hos eleven. För att detta ska lyckas så behöver läraren känna till hur eleven fungerar och känner, hur den sociala miljön ser ut och ha kunskap om vilka pedagogiska verktyg som behövs för att leda in eleven på nya nivåer av lärande (s. 23-f). Dessa ord sätter punkt på något viktigt, nämligen att eleven ska vara i centrum och läraren är till för att skapa bra situationer för att ett lärande ska ske. Dessa situationer kan bestå av digitala verktyg, om det är något som eleven klarar av att använda och utvecklas av. Det är också viktigt, enligt oss, att läraren kan känna in hela den sociala miljön och dynamiken för att skapa ett bra kollektivt lärande. Säljö (2005) menar att människan skapar fysiska och språkliga redskap för att täcka de behov som man har i de aktuella verksamheter man ingår i. Ur ett skolperspektiv behöver läraren veta hur dessa redskap fungerar och hur man ska använda dem i en viss verksamhet. Dessutom är det viktigt att man har i åtanke att personer lär på olika sätt och att det kan skilja på hur snabbt en person behärskar ett fysiskt redskap, vilket kan bero på många olika faktorer (s. 232).

Kunskap är något som människan skapar genom erfarenheter och iakttagelser. Vårt samhälle präglas av människors tidigare tankar och idéer. Man lär bland annat av olika redskap som telefon, dator, radio och TV. Då dessa redskap är skapade av människan så lever även kunskaper från tidigare generationer vidare i dem. Som vuxen behöver man tänka på hur man använder redskapen eftersom det kommer påverka vad och hur barnet lär från dem (Lorentzson et al., 2004, s 17). Digitala verktyg kan ses som ett kulturellt redskap som genom sociala möten kan användas för att förstå och lära sig av människors tankar. När elever använder sig av IKT tillsammans med klasskompisar och pedagoger tillförs kunskaper genom kommunikation och deltagande i en social verksamhet, så som skolan är (Alexandersson et al., 2001, s. 17-ff). Vi tolkar det till att IKT är ett positivt redskap för lärande, så länge läraren har en digital kompetens och det sker i rätt sammanhang. Elever utvecklas med hjälp av kommunikation i sociala sammanhang och digitala verktyg är redskap som kan, enligt oss, bidra till ett lärande om läraren har ett tydligt mål med sin undervisning och vet hur dessa redskap ska användas. Vygotskij ansåg att språket var det sociala redskapet för tänkande och genom sitt språk kan människan utveckla mentala funktioner som är viktiga. Ord är en blandning av ljud och betydelse och när människan får använda dessa så kan hon stärka sin språkliga förmåga (Bråten, 1998, s. 83). Vi är medvetna om att språket är väldigt viktigt för oss människor och den språkliga samt sociala förmågan är något som man behöver för att kunna klara sig i dagens samhälle. Om IKT kan bidra till att utveckla elevens språk finns det

skilda meningar om, men med tanke på vår undersökning så tror vi att det är ett bra hjälpmedel.

8. Slutsatser

För att besvara vårt syfte av vad IKT-användandet betyder för svenskundervisningen måste vi dels ta hänsyn till vad pedagogerna anser och dels måste vi ta hänsyn till våra samlade åsikter som har byggts upp under forskningsperioden. Generellt sett så har vi upptäckt vissa mönster som överensstämmer hos intervjupersonerna och den forskningsbakgrund som vi har tagit del av. Nedanför kommer vi resonera kring vad den här undersökningen har belyst när det kommer till möjligheterna IKT-användningen kan ge svenskundervisningen.

Om man ser på vad våra pedagoger generellt tycker så har vi uppfattat dem som positiva till digitala verktyg i undervisningen, men de har olika åsikter för vilka slags möjligheter det kan ge. Något som vi har fått fram av vår undersökning är att syftet med undervisningen är av stor vikt när det kommer till att utnyttja de fördelar, som IKT kan ge, fullt ut. Utan ett pedagogiskt och didaktiskt förhållningssätt kommer de digitala verktygen inte fungera som ett hjälpmedel utan bara vara ett distraktionsmoment i undervisningen som inte tjänar sitt syfte. Digital kompetens, hos både pedagog och elev, är en annan aspekt som vi ser som något essentiellt i dagens samhälle och skola. Eftersom IKT är något som borde vara en självklarhet och som ska beröras enligt styrdokumentet är det viktigt att kunskap hur man ska förhålla sig till digitala verktyg och till det stora informationsflöde dessa verktyg ger, uppfylls enligt de krav som finns när det kommer till IKT-användning. Något som vi kunde urskilja av vår undersökning är just hur avgörande det är att utveckla ett källkritiskt förhållningssätt hos eleverna och verksamheten så att IKT-användningen blir trygg. Dessutom anser vi att digitala verktyg lägger undervisningen på en ny nivå när det kommer till hur och var man kan söka information samt hur man kan omvandla den till kunskap i tidigare åldrar än förr, vilket kan vara fördelaktigt enligt oss.

Vidare påstår vi att digitala verktyg ska användas just som ett verktyg, vilket flera av pedagogerna också har berört. Om man ser tekniken som en lösning på ett pedagogiskt problem, utan att ta hänsyn till lärandeaspekten, kommer inte inläringen att utvecklas. Digitala verktyg ska användas som ett redskap för att mediera lärande, inte som en resurs som man ska förlita hela den pedagogiska verksamheten på. Om något problem med de digitala verktygen skulle inträffa ska inte undervisningen falla på grund av det. Något som vi kan se hos pedagogerna och hos oss själva är en tro på att en varierad svenskundervisning även gynnar pedagogernas önskan om att individualisera och skapa en undervisning som passar varje elevs olika lärostilar. Det vi har påträffat under vårt arbete är att med hjälp av digitala verktyg så kan man lättare variera och individualisera undervisningen, vilket skapar en motivation och engagemang hos både pedagoger och elever. Säljö (2005) beskriver att det är människans grundläggande egenskap genom kommunikation och meningsskapande i det vi upplever som gör oss så mottagliga till att inhämta kunskap (s. 226). Genom IKT öppnar man upp fler kanaler för socialt samspel och olika metoder för att kommunicera, vilket kan gynna elevernas olika läroprocesser.

Ytterligare en aspekt på hur IKT kan främja lärande i svenskundervisningen är att det krävs en vilja att utveckla skolan av rektorerna. Detta bidrar till att lärarna kan få möjlighet att fortbilda sig i ämnet och för att kunna upptäcka arbetsmodeller som de kan välja att arbeta med. Det finns flera sätt att arbeta på när man har digitala verktyg till hands, vilket exempelvis kan vara flippade klassrum som några av pedagogerna uppmärksammade. Allt eftersom användandet av digitala verktyg ökar så kan det leda till att pedagogerna tvingas tänka om kring upplägget med sin undervisning. Vi tror att man som pedagog idag behöver engagera sig i den digitala världen, det krävs att man är villig att förändra sitt traditionella

synsätt kring lärande så att man följer med i tiden. Eftersom skolan ska spegla samhället så innebär det att skolan måste följa de riktningar som samhället tar.

Den här undersökningen har visat några av de möjligheter som pedagogerna har påvisat, men även vilken problematik IKT kan innebära för undervisningen. Syftet bygger på hur sex individer ser på IKT, det är inte en generalisering av vilken uppfattning som råder i allmänhet. Därför kan man inte garantera att det svaret som vi har tagit fram, med hjälp av ett antal pedagoger, kommer se likadant ut om ett år eller ens imorgon. Säljö (2005) beskriver människans lärande såhär: "Lärande har ingen orsak, det är en konsekvens av hur människor förhåller sig i situationer och vilket stöd de får att göra olika erfarenheter" (s. 226). Det är en avgörande tanke att utgå ifrån när det kommer till all slags undervisning. Om man beaktar detta så tror vi att användningen av IKT som sker på ett medvetet och ett kompetent sätt kan ge flera möjligheter, men det kräver samma engagemang hos läraren som hos vilket lektionsmoment som helst. IKT-användandet kan ses som självgående, vilket vi ser som den största faran då vi anser att eleven behöver få rätt förkunskaper för att på ett säkert sätt kunna utnyttja de möjligheter som IKT kan öppna upp. Detta beskriver även Nesbit et al. (2008) då de beskriver hur viktigt det är att kunna behandla information på rätt sätt så att man kan omvandla den till kunskap (s. 192). De menar även att den kunskapen är mer värdefull än kunskapen om användningen av digitala verktyg (s. 192), vilket är en uppfattning vi kan se förekomma hos de flesta pedagogerna, men även hos oss. Att kunna omvandla information till kunskap är något som är en viktig förmåga att lära ut eftersom det ger eleverna möjligheten att bli mer självgående i sitt eget lärande. En ökning av det självstyrda lärandet är något som Nesbit et al. (2008) diskuterar och de menar att det beror på det ökande användandet av digitala verktyg i samhället (s. 174). Detta känns som ett steg i rätt riktning då det är skolans uppgift att utveckla elevens förmåga till eget ansvar (Skolverket, 2011, s. 8).

Den här studien uppfyllde syftet eftersom den redovisar vilka möjligheter IKT kan öppna upp men även vilken problematik som kan uppstå i samband med detta. IKT är något som är både aktuellt och något som växer alltmer och är på väg att bli ett varaktigt inslag i den dagliga skolverksamheten, att granska vad detta kan innebära för den verksamma pedagogen har både varit intressant och lärorikt för oss. Att inte se IKT som ett verktyg för att kunna bredda sin kunskapsbas anser vi är negativt för både eleverna eller pedagogerna själva. Som vi nämnde tidigare är det ett naturligt inslag i dagens samhälle, personer i alla åldrar tar på ett eller annat sätt del av den digitala världen. Om detta inte även sker i klassrummet så uppnår inte skolan de krav samhället ställer på utbildningen. Men IKT är inte något som bara händer av sig självt utan det är, som vilket annat pedagogiskt synsätt som helst, något man aktivt måste arbeta med för att det ska kunna gynna inlärningen. Att exkluderande använda sig av digitala verktyg är inte heller något som man kan rekommendera då det inte passar alla. Vi tror på att låta eleverna uttrycka sig på ett plan där deras fulla potential blir synlig, vare sig det är med hjälp av digitala hjälpmedel eller inte, är det viktigaste man som pedagog har som uppgift att möjliggöra.

9. Referenslitteratur

Alexandersson, M. Linderöth, J. Lindö, R. (2001). *Bland barn och datorer: Lärandets villkor i mötet med nya medier*. Lund: Studentlitteratur AB.

Bonamie, B., Mottart, A. & Soertart, R. (2004) Rethinking and retooling language and literature teaching. I A. Brown & N. Davis (Ed.) *Digital technology communities and education* (s. 95-111). Cornwall: MPG Books Ltd.

Bråten, I. (1998). *Vygotskij och pedagogiken*. Lund: Studentlitteratur AB.

Dataprogramgruppen. (1988). *Dataprogram och deras användning i utbildningen*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H., & Wängnerud, L. (2012). *Metodpraktikan (Vol. 4)*. Stockholm: Norstedts Juridik.

Hanö, T. (1998). *Svenska på skärmen - datorn i svenskundervisningen för elever med läs och skrivsvårigheter*. Lund: Studentlitteratur.

Imsen, G. (2006). *Elevens värld*. Lund: Studentlitteratur AB.

ItsLearning. (2012). *Definitionen av blandad inläring*. Inhämtad från <http://www.itslearning.se/definitionen-av-blandad-inlarning> 2013-12-05

Knewton. (2011). *Flipped classroom*. Inhämtad från Knewton: <http://www.knewton.com/flipped-classroom/> 2014-01-15

Jämterud, U. (2010). *Digital kompetens i undervisningen*. Stockholm: Natur och Kultur.

Lin Education. (2013). *På riktigt*. Inhämtad från <http://www.pariktigt.se> 2013-11-28.

Loveless, A., Devoogd, G., & Bohlin, R. (2001). Something old, something new...: is pedagogy affected by ICT? In A. Loveless, & V. Ellis, *ICT, Pedagogy and the curriculum*. London: RoutledgeFalmer.

Lorentzson, P. (2004). *Digitala Illusioner*. Göteborg: Göteborgs stad.

Nesbit, J. & Winne, P. (2008) Tools for Learning in an Information Society. I T. Willoughby & E. (Ed.) *Wood Children's Learning in a Digital World* (s. 173-195). Oxford: Blackwell Publishing Ltd.

Pedersen, J. (2000). *Kommer informations- och kommunikationstekniken att förändra skolan? Tankar om lärande och IT - en forskningsöversikt*, s. 15-30. Stockholm: Skolverket.
Skolverket. (2007). *Digitala Lärresurser*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket. (2013). *Flippade klassrum har både för- och nackdelar*. Inhämtad från <http://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning/amnen-omraden/it-i-skolan/undervisning/flippade-klassrum-har-bade-for-och-nackdelar-1.211569> 2013-12-03

Skolverket. (2013). *IT-användning och IT-kompetens i skolan*. Stockholm: Skolverket.

- Skolverket (1980). *LGR80*. Stockholm: Skolverket. Inhämtad från https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/30910/1/gupea_2077_30910_1.pdf 2013-12-19
- Skolverket. (2011). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (1994). *Lpo94*. Stockholm: Skolverket. Inhämtad från http://www.skolverket.se/om-skolverket/visa-enskild-publikation?_xurl=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2FRecord%3Fk%3D1069 2013-12-19.
- Svedner, P. O. (2010). *Svenskämnet & svenskundervisningen*. Uppsala: Kunskapsföretaget.
- Svensson, P. (2008). *Språkutbildning i en digital värld*. Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag.
- Säljö, R. (2005) *Lärande och kulturella redskap – om lärprocesser och det kollektiva minnet*. Norstedts Akademiska Förlag.
- Teknikdelegationen. (2010). *Framtidens lärande, i dagens skola? - internationell forskningsöversikt kring IKT och skola*. Stockholm: Teknikdelegationen
- Trageton, A. (2005). *Att skriva sig till läsning - IKT i förskoleklass och skola (Vol. 1)*. Stockholm: Liber AB.
- Vetenskapsrådet. (u.d.). *Codex*. Inhämtad [www.codex.vr.se:http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf](http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf) 2013-12-01.

Bilaga 1

Muntlig samtals intervju – IKT

Tema 1: Personlig information

Hur många år har du arbetat aktivt som pedagog?

Vilken inriktning inom läraryrket har du läst?

Hur insatt anser du att du är inom IKT i skolan?

– Ange på en skala 1-10 där 1 motsvarar inte alls insatt och 10 motsvarar

Tema 2: Verksamheten och IKT

Hur mycket satsar skolan på IKT i undervisningen?

– Finns det några specifika mål?

Finns det chanser på skolan att utveckla sig inom IKT-användningen?

– Hur känner du inför det?

– Tycker du det fungerar bra?

Har du sett några förändringar hos verksamheten inom IKT?

– Är dessa förändringar positiva/negativa?

Vad innebär IKT för dig och hur ser du på IKT användning i skolan?

Tema 4: IKT i undervisningen

Hur använder du dig av IKT som hjälpmedel i din svenskundervisning?

– Hur fungerar det?

Kan du ge ett exempel på hur en typisk svenskundervisning med digitala hjälpmedel

– Vad är det du som pedagog använder för hjälpmedel?

– Vad är det eleverna använder för hjälpmedel?

När anser du att man bör använda sig av digitala hjälpmedel istället för traditionella

Hur uppfattar du elevernas inställning till IKT i undervisningen?

Tema 5: För- och nackdelar

Vilka fördelar har du sett av IKT-användningen i svenskundervisningen?

– Kan du ge exempel?

Vilka nackdelar har du sett av IKT-användningen i svenskundervisningen?

– Kan du ge exempel?

Tror du digitala hjälpmedel kan hjälpa läs- och skrivinläringen hos eleverna?

På vilket sätt? Exemplifiera

Har IKT förändrat ditt undervisningssätt? Hur?

Hur vill du att den framtida skolan ska förhålla sig till IKT?

Hur tror du IKT kommer att forma svenskundervisningen i framtiden?

– Hur tror du det kommer påverka elevernas skrivinlärning?

– Hur tror du det kommer påverka elevernas läsinlärning?

Bilaga 2

Information om studie

Vi utför ett examensarbete inom lärarutbildningen vid Göteborgs universitet. Studierna kommer att utföras av Hanna Hjorth och Malin Magnusson. Handledare för forskningsstudierna är universitetslektor Göran Karlsson vid IT-fakulteten, Göteborgs universitet.

Datainsamlingen som skall ligga till grund för studien kommer att göras som intervjuer med lärare på Lilleskogsskolan. Alla personuppgifter och andra uppgifter som möjliggör identifiering av individer kommer att handhas konfidentiellt och under tystnadsplikt i enlighet med Personuppgiftslagen (1998:204). Medverkandes namn kommer i förekommande fall att ändras till fingerade och insamlad data kommer endast att användas inom studien. Samtliga deltagande kommer att få skriftlig information och skriva under nedanstående medgivande.

Samtycke

Din medverkan i undersökningen är frivillig och du kan när som helst välja att avbryta ditt deltagande.

- Ja, jag deltar och tillåter att materialet får användas i studien.
- Nej, jag vill inte medverka i studien.

Datum _____

Underskrift _____

Vid ytterligare frågor kontakta

Hanna Hjorth

E-post: hanna_hjorth@hotmail.com

Telefon: 076-3488850

eller

Malin Magnusson:

Epost: malin.c.magnusson@hotmail.com

Telefon: 073-0653137